

Mănăstirile bucovinene

În mijlocul poenilor păduroasei Bucovine, ctitorii mănăstirești, înălțate prin oblăduirea mândrilor voveozi moldoveni, farmecă ținutul cu aerul lor sfânt și cu neprețuita lor frumusețe. Sunt demne de cea mai sinceră admirație din partea tuturor celor cari simt minunata înflorare a artei.

Mănăstirile acestea sunt juvaeruri neprețuite ale țării noastre. Câtă poezie, câtă splendoare în zidurile impodobilor lăcașuri Dumnezești!

Intreaga artă a glorioasei epoci moldovene se oglindește în mănăstirile Bucovinei, aducându-ne îmbărbătătoare dovadă a trecutei culturi românești.

Picturile măestre care împodobesc pereții, finețea neasemuită a sfinților cu chip îndurerat de martiriul credinței, culorile încă vii după atâtea sute de ani, sunt cea mai certă mărturie a civilizației noastre din trecut.

Pentru ele ar trebui să avem mai multă grijă, mai deosebită luare aminte, spre a le păstra timp îndelung, în acele locuri unde s'a făurit gloria țării noastre.

Constructorii lor vechi, grijulii de viitorul opereii, s'au gândit la necontenita distrugere a vremilor, când, așezând acoperișurile late cu streșinile mult eșite în afară, au înlăturat pericolul pieirii picturilor exterioare prin acțiunea ploilor și vânturilor acerbă.

Dar soarta a vrut ca acele construcții să fie schimbate. De timpuri. De oameni.

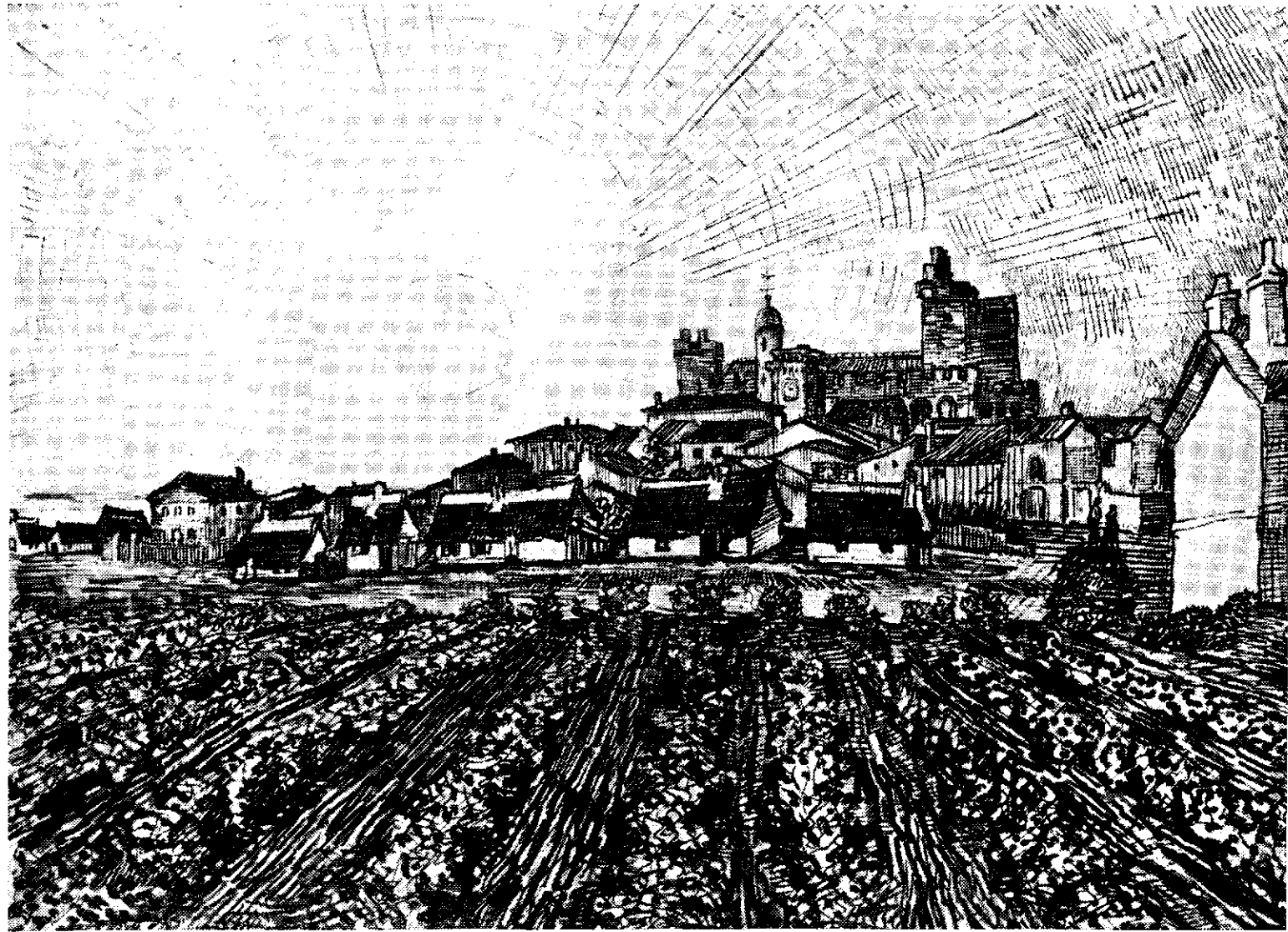
Astăzi, mai mult ca ori când, se simte nevoia îngrijirii monumentelor trecutului. D. profesor Nicolae Iorga se ocupă cu deosebită râvnă de restaurarea și păstrarea vestigiilor din alte vremi. În domnia sa ne este nădejdea și pentru mănăstirile Bucovinei.

Nu ar fi rău, ca picturile din afara zidurilor să fie acoperite cu rame de sticlă, în dosul cărora podoabele de culori să stea la adăpost de intemperii. Ploaia, vântul încărcat de zăpadă, în loc să se lovească, precum se întâmplă acum, de opere de cea mai subțilă artă, s'ar opri în sticla investmântătoare. S'ar păstra astfel prospețimea și lumina operelor.

Rezultatul ar fi, pe de o parte, salvarea pentru viitor a unui exemplu de înflorire artistică iar pentru noi, minunata satisfacție de a putea privi cum munca înaintașilor noștri se află pusă la adăpost.

Din dosul unor geamuri de sticlă, picturile sfinților creștini vor bincuvânta cu evlavie pe cei cari se îngrijesc de păstrarea unei pioase munci, a acelor ce pe vremuri au fost voveozii înălțători și păstrători de glie românească.

VICTOR POPESCU

Van Gogh

Peisaj

Tradiție și scriitori

Câțiva dintre scriitorii noștri mari de azi au început opera lor cu rădăcinile direct în tradiție, chiar dinainte de războiu, înfruntând pericolele sămănătorismului și izbândind deplin în ultimul deceniu. Ei sunt hotărâtori în a fixa calitatea literaturii românești actuale.

Năvala modernismului a abătut însă cariera altora, determinându-le un mers frânt. vrednic și acesta de luat în cercetare. Astfel unii au debutat cu un material de inspirație tradiționalistă, pornind de pildă de la Creangă cu vocabularul și culoarea locală, — dar au părăsit curând astfel de teme ce se cereau tratate într'un ansamblu clasic, spre a se avânta fără control în noile concepte despre artă expresioniste sau suprarealistice, în care cadrul natural n'are decât o obiectivitate spirituală. Măsura în care aceștia s'au apropiat de victorie merită desigur să fie studiată. Mai interesant credem însă că este procesul invers, întâlnit la scriitorii ce au pornit teoretic împotriva tradiției, publicând producții protestatatoare și manifeste moderniste, — și au părăsit întregul șanțier la un moment dat, spre a se întoarce spre ceea ce era mai inefabil în tradiție: dragostea însăși de pământ și de oameni cu viața de acolo nealterată.

Înainte încercase să facă explorări în metafizică, prin simboluri, prin exaltări și suprimări ale realului, printr'o invocare exclusivă a spiritului pur, — în perioada a doua, aceeaș priză cu absolutul caută s'o obție prin pătrundere în folklor, în credința populară, în descântece și vrăji, sau în basm și istorie, în mituri legate de locuri și fapte. Acest proces ni se pare cel mai firesc, din punctul de vedere al valabilității creației. El se împlinește ca o întoarcere a fiului risipitor. Se întâmplă numai din convingere. Convingerile înalte ale artei vin, — e drept, — cu întârziere de obicei, ele se elaborează treptat, dar la momentul lor de maturitate înlătură orice șovăială și decid imediat noua cale ce trebuie urmată. În fond, ceea ce se întâmplă, poate este un fapt sufleteș destul de simplu. Se luminează ceea ce se afla în viața lăuntrică, de mult, cu drept de întăietate, tot ce constituie obiectul dragostei mistice, al sensibilității primordiale, al regăsirii în tinerețea vecinică. Orice scriitor mare, către sfârșitul carierei se îndreaptă spre cei îndulcește moartea și o face cu puțință. Revenirea la tradiție are ceva din duioșia cu care fiul risipitor se va fi gândit probabil la o perindare pe lângă osemintele strămoșilor săi. În sine, tradiția este ce ni se dă din tată în fiu, adică dragoste, cumințenie, împăcare. Împăcarea vine de acolo că, pe lângă suferința părinților, a noastră își poate pierde violența. Nu mai dragostea nu-și pierde niciodată tăria, ci ea crește din tată în fiu.

— f. —

Idealismul filosofic în poezia nouă

de N. DAVIDESCU

Procesul începutului simbolismului la noi este legat de numele lui Alexandru Macedonski. E o curioasă neînțelegere literară. Macedonski, departe de a fi fost simbolist, în sensul riguros al cuvântului, poate fi mai degrabă privit drept o negare a acestui curent care, de altfel, nu s'a produs pentru că nu era cu putință, sub înrăurirea poeziei sale. Eminescu, din „Luceafărul” mai puțin, dar covârșitor din ansamblul opereii și cugetării sale, are hotărâtoare — pentru nevoile și posibilitățile ei de dezvoltare de după aceea — puncte de contact cu poezia simbolistă. Simbolismul, din vremea dezvoltării lui la noi, s'a întemeiat, cum era și firesc, pe o sensibilitate lăuntrică supra ascuțită și pe o largă mobilitate a intuițiilor sufletești și a mijloacelor potrivite lor. Intellectualitatea proprie simbolismului se rezimă pe generalizarea, cu ajutorul imaginilor, a detaliilor, privite succesiv ca de sine stătătoare. Macedonski însă, dimpotrivă, oculește imaginile succesive, cu ajutorul comparațiilor, pentru a crea, într'o justă doză, e drept, a sentimentului și a ideii — imaginea unică și spectrală a poeziei sale.

Nu este mai puțin adevărat însă că evoluția lui literară coincide, pe cale de paralelism inversat cu începuturile poeziei noastre simboliste, și că numele lui polarizează, ca și, într'un fel, activitatea și acțiunea lui, întâiele noastre încercări de innoire a poeziei românești de după Eminescu. Influența acestui poet a fost într'adevăr covârșitoare. A-proape douăzeci de ani după moartea lui, supremul titlu de glorie al unui scriitor român era, nu originalitatea lui proprie, ci afirmarea cât mai îndârjită

și mai indiscutabilă a originii sale eminesciene. Un Vlahuță, de exemplu, și-a început mizera lui viață literară sub aceste auspicii și tot sub ele a ținut să și-o sfârșască, Macedonski, dintr'un motiv sau dintr'altul, a rămas în afară de această atmosferă a vremii. Existența lui de scriitor schița vagi străluciri de independență și atrăgea, implicit, la sine, primele încercări de realizare personală și independentă.

Întâlnim dar la începuturile poeziei simboliste, atât în Franța cât și la noi, un principiu de neformulată dar zguduitoare protestare împotriva ambiției cu tendințe de osificare intelectuală și de sensibilitate, a marilor fenomene literare în curs de desfășurare și, apoi, ca un fapt succedaneu, încercarea de a substitui diversității colective, căutarea stilizată de sine a autorului. Ștefan Petică, de exemplu, care este punctul etichetat de plecare al poeziei noastre simboliste, scria prin 1903:

„Dacă este vorba de decadent în înțelesul vulgar, țin să declar că așa ceva nu am fost niciodată. Dacă însă se înțelege prin aceasta o cugetare mai subtilă, o psihologie mai adevărată, o formă mai corectă, atunci astfel de decadent am fost totdeauna.”

E ușor de văzut că, în atmosfera eminesciană de atunci, când formula admirabilă în mâinile lui, ale lui Eminescu, depozitarul ei natural, în mâinile imitatorilor ei și falșilor ei preoți, se decolora până la cel mai calificat fals, cultul formeii ca atribut personal, năzuința spre adevărul psihologic, ca finalitate artistică și căutarea unei cugetări mai subtile, echivala cu o protestare și însemna o revoluție.

În Germania întâlnim un fenomen oarecum similar. Acolo însă echivalentul ideii simboliste din Franța se găsește în noțiunea cuvântului de romantism și începe mai înainte, cu Novalis, cu Tieck și cu Schlegel, așezați la început în umbra lui Goethe și evoluți după aceea până la adversitate față de grandioarea rece și olimpică a semizeului dela Weimar. Novalis sfârșeste prin a numi pe „Wilhelm Meister” un „Candidat îndreptat împotriva poeziei”. Idealul de artă al romanticilor germani constă într'un cât mai intens și cât mai subiectiv lirism. Novalis merge în acest sens atât de departe încât socotește că cu cât un lucru este mai „poezie” cu atât este și mai adevărat. „Poezia este realul absolut” declară autorul „Disciplinilor la Sais”. O caracteristică bine definită, de altfel, a romantismului german, este influența și penetrația reciprocă dintre spiritul filozofic al vremii și dintre aspirațiile estetice ale scriitorilor. În acest timp Fichte publică „Teoria științei”. Ea eliberează „Eul” de toate constrângerile și de toate piedecile legate de el și-i dă o putere ilimitată. Brunețiere susține că influența aceasta, a filozofiei germane, înrăurirea lui Kant și aceea poate mai ales a lui Fichte, care, tocmai în acești din urmă ani, începea să se simtă în Franța, s'a manifestat încă pe vremea eroică a romantismului. Cu atât mai bine. Lucrul acesta e o dovadă mai mult a spiritului de continuitate dintre poezia romantică și cea simbolistă. Dacă însă principiul eliberării „Eului” este, pentru romanticii

(Urmare în pag. 2-a)

Despre autonomia poeziei

de ION FRUNZETTI

Tema poeziei înțelegă ca un mod confuz de cunoaștere și-a avut epoca ei de glorie într'o vreme când valoarea supremă era pentru omenire „adevărul”. Sub sceptrul acestuia, investirea poeziei cu virtuți cognitive lua semnificația unei acolade feudale: vasalitatea îi era consfințită. E, pe semne, în soarta poeziei starea de aservire. Într'adevăr, Aristotel tratează în Poetica sa, sub titlul acesta, despre toate artele, nu doar că poezia le-ar fi cuprins ci pentru faptul simplu că între activitățile meșteșugărești și cele inspirate, antichitatea făcea prea puțină deosebire. În Evul Mediu, poezia împlinea, alături de artele liberale, convolul servitoarelor teologiei, pentru ca odată cu emanciparea filosofiei de sub autoritatea stiharelor, starea poeziei să devină și mai nesuferită, opresorul ei fiind de data aceasta, însuși fostul tovarăș

de robie, desrobot și robitor la rândul-i. **Monarhismul filosofiei** odată înlăturat de revoluția simbolistă, poezia n'a putut suporta mult timp criza libertății; muzica i-a oferit de aici înainte binevoitoarea protecție. Pentru cei ce solicitaseră muzicalitatea poeziei („de la musique avant toute chose”), îndreptarea ei înspre arhitectură nu putea fi privită decât ca o năzbâtie de copil capricios. Cu toată împotrivirea lor, dela Mallarmé încoace, o bună parte a poezilor au supus canoanelor arhitectonice, fragilul material „aere perennius”, al versului.

Mult timp n'a putut rămâne nici pe drumul acesta ciclul poeziei jucăuș. Cuprinzând în vântelul său temperamente diferite, s'a desbinat după vectori radiari, ca într'o roză a vânturilor.

Ermetiștii s'au lăsat ademeniți de raporturile matematice implicate de

arhitectură, și au început a sorie poeme poligonale. O altă categorie, mai superficială, adică mai aproape de frumos, s'a îndrăgît de ornamentică, și ea inclusă în arhitectură. E categoria plasticilor. Poezia lor, floră de gips bogată, aduce a basso-relief și a pictură stereoscopică. Aspectul vizual și tactil al realității predomină intuițiile celorlalte simțuri care nici ele nu se pot plânge de a fi fost nesocotite. Modernismul e prin excelență sensualism.

Atracția spre pictural nu trebuie pusă însă pe seama înrăuririi acestuia de poezie, cu cea descriptivă, existentă de când arta, și care atâta timp a fost luată drept prototip și normă: ut pictura poesis.

Granițele artelor succesive și spațiale, le marcase pentru puțin timp Lessing. Ulterior cad. Aceasta nu înseamnă însă că picturalizarea poeziei e scopul poeziei pitorești. Nu tot așa i s'a reproșat picturii, anecdoticul?

Pitorescul e un mod al naturii. Descripția e o întreprindere mintală. Revenirea poeziei la pitoresc ține de resim-

țirea directă a naturii, nu de activitatea imediată a gândirii. N'am întârzia atât asupra fazei acesteia (de vremelnicia căreia nu ne indoim), dacă prin ea funcția de adjuvant al cunoașterii nu i s'ar atribui poeziei din nou.

Subiectivitatea concretizărilor nu poate fi o obiecție în problema poeziei ca mijloc de cunoaștere. Fie chiar cu valabilitatea restrânsă la un individ, viziunea plastică nouă înseamnă totuși cunoașterea unui aspect neașteptat al realității.

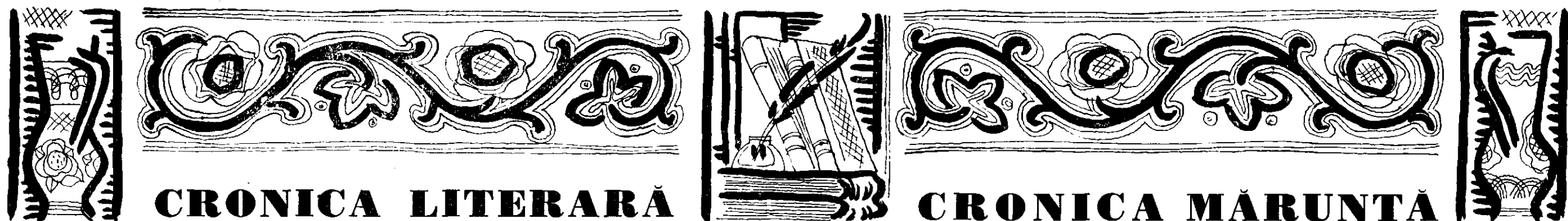
Nu mai îmbogățirea conținutului intuitiv al cuvintelor de i s'ar recunoaște poeziei, și tot s'ar afirma prin aceasta valoarea ei gnostică.

Iată însă că intuiționismul lui Bergson îi acordă ceva mai mult: puțință de a surprinde fondul intim al lucrurilor, printr'o situație în interiorul lor. Intuirea realității ultime, în aspectul său unic, ireversibil. De Sanctis și Croce vorbiseră și ei despre o poezie „viziune a unicului”. Numai că, astfel definită, poezia ar face dublă întrebuințare cu metafizica.

Un pas mai departe face Jacques Maritain, care relevă valoarea constitutivă nu constatativă de realitate, a poeziei. Ea operează într'adevăr o cunoaștere, însă sub forma de co-nastere (co-naisance), de reînnoire a omului odată cu însuflețirea obiectului poetizat. În actual poezic se naște o realitate: aceea a obiectului poetic. Experiența individului se îmbogățeste subit cu viziunea ei. Individul nu mai e acelaș. De aici: dubla funcție creatoare a poeziei: producerea de noi realități și grefarea lor pe realitatea predispusă la renașterea, a sufletului. Cu recunoașterea „ontologiei poeziei”, problema cunoașterii prin poezie e depășită în favoarea formulei „poezia creatoare de realități”.

La autonomizarea poeziei însă tot nu suntem ajunși. Prin cele de mai sus se încearcă înglobarea ei în etică.

Ar fi, oricum, surprinzător să se descopere odată că frumos, bine și adevăr nu sunt decât trei fețe ale aceleiași substanțe.

CRONICA LITERARĂ

de CONSTANTIN FANTANERU

CRONICA MĂRUNTĂ

CAMIL PETRESCU: Modalitatea estetică a teatrului

(Fundatia pentru literatură și artă „Regele Carol II”)

II

Continuând expunerea asupra lucrării d-lui Camil Petrescu, vom reaminti, ca punct de plecare, că în ea nu este vorba despre literatura dramatică, și nici despre un istoric al teatrului, ci numai despre reprezentarea dramatică, considerată în spirit, adică în conceptele principale elaborate asupra ei, în mersul ascendent spre cea mai înaltă cuprindere a artei. Din punct de vedere metodologic, lucrarea este printr-un mod de abordare, al cărei caracter empiric trebuie înțeles numai ca o „experimentare mentală”, și din care se pot trage încheieri numai în sensul năzuinței maxime spre valoare! De fapt, autorul urmărește ca volumul conține „subststanța acestui examen prealabil, care trebuia să fie o introducere doar, tocmai fiindcă a fost gândită și realizată deosebit de organicitatea lucrării însăși, constituind am zice doar un fel de recunoaștere critică a terenului”. În ansamblul gândirii d-sale asupra „Quidității reprezentăției dramatice”, d. Camil Petrescu concepe o operă de largi proporții, cu un material distribuit în patru cărți distincte și care, „în întregul ei, o asemenea lucrare, ar fi una din acele monografii pe care le recomandă Știința generală a Artei, ca fiind printre soluțiile mai indicate să elucideze marile dificultăți metodologice în Estetică”. Metoda monografică n-a adoptat-o însă autorul spre a scăpa de aceste dificultăți vigilente în estetică. Dimpotrivă, sunt foarte puține cărțile românești, în care să se vadă limpede cum spiritul nu fuge de dificultăți, ci le caută mai degrabă, iar atunci când le găsește rămâne pironit în jurul lor. Prin însuși titlul său, „Modalitatea estetică a teatrului”, enunță o dificultate. Căci autorul începe cu întrebarea: „ce este teatrul?” și apoi „ce este arta teatrului?”. Mai binezi își pune întrebarea cu aspectul ei dublu, de la început, dar fără să ajungă la o deslușire a conceptului și la o înțelegere a esenței rămâne dealungul paginilor doar cu grija permanentă de a răspunde și cu turburarea sinceră de a nu nimeri formula justă. Și este chiar ciudat că, într-o compunere teoretică, cum e cartea d-lui Camil Petrescu, plutește atât de frământare peste rânduri, și îngrădește pe cititor într-o sbratere a minții plină de semnificații. Lectura lasă o impresie puternică, viguroasă, ca o adevărată creație poetică. Teatrul nu este gândit în evoluția sa istorică, în cece știm aproximativ că este sau ar putea fi, ci în existența sa statornică alături de sufletul omenesc intrat în cultură, adică în acel domeniu al semnificațiilor în care el încearcă să se cunoască pe sine, dar și să se întrecă prin frumos și valoare! Din toată cartea se desface o astfel de intuiție problematică a teatrului, iar declarația autorului „că un concept valabil formulat, care să traducă adecuat această esență, nu am putut dobândi”, impresionează întrucâtva ca o confesiune, și rezultatul este că, prin simpatie, noțiunea de teatru crește în adâncime și o simțim legată de viața noastră ceva mai strâns chiar decât ne-ar impune-o cultura. Această pătrundere în minte a conceptului de teatru neanalizat și neformat, se explică prin calitatea gândirii d-lui Camil Petrescu, ale cărei năzuințe metafizice le-am caracterizat în partea întâia a cronicii noastre. Dificultatea de a formula conceptul valabil asupra „quidității” teatrului, o va înălțura autorul când va înălțura și pe celelalte prezente în conceptele din aceeași ierarhie, dar cu o sferă mai largă. Ce este arta? Care este relația dintre artă și frumosul natural? Care este specificul esteticului? Ce înseamnă valoarea în artă? Înainte de a răspunde la întrebarea despre teatru, autorul simte nevoia să răspundă la aceste întrebări, ale căror teme le știe înțelegere controversate. Vom înțelege mai bine însă neliniștea teoretică a d-lui Camil Petrescu, luând aminte la declarația d-sale: „Atât cât putem să ne arătăm bănuiala despre cele ce se vor realiza, credem că o explicație a unui obiect artistic, nu atât de complex ca o reprezentare dramatică, dar nici măcar un fragment scenic, ori un tablou, — creație adevărată, nu se va obține niciodată prin cercetări de spe-

cialitate, ci se vor deduce numai din structura organică a unei viziuni integrale despre lume, din acea soliditate semnificativă, care dă elementelor înțeles din înțelesul totului. Vrem să spunem că explicația fenomenului nu poate fi decât o parte din lamurirea sistematică unitară a lumii”. Un comentariu la această formulare, ne-ar mâna desigur, mai departe în gândirea creatoare a d-lui Camil Petrescu, acolo unde ea încearcă să se sprijine pe metafizică, fie ca metodă, fie ca împărțire din adevărul ultim. Și vom constata încăodată în ce măsură preocupările autorului sunt moderne în sensul problematic și totalitar al cuvântului, gândindu-ne că teatrul numit de avant-gardă sau teatrul pur, preconizat înainte de războiu și dezvoltat până la strălucire după, s'a născut dintr-o reală sete metafizică a maselor, doritoare să iasă din înșelarea materialismului pozitivist. Filosofia era o necesitate, ea fusese desbrăcată de caracterul ei academic, și din cunoașterea rigidă a lumii devenise trăire a lumii, „viziunea personală (weltanschauung)”. Tot de la filosofie se aștepta acea soluționare a problemelor numită mântuire, pe diferite căi, dintre care bogată în semnificații se pare a fi aceea a purificării. De o deosebită frumusețe critică este analiza pe care o face d. Camil Petrescu momentului când, în arta de avant-gardă, apare morala ca o nouă ordine creatoare. „Este, — spune d-sa, — ceea ce am denumi eticizarea practicii artistice”, adică „morală atitudinii care purifică totul, cu condiția unui devotament absolut, fără beneficii practice, ori măcar culturale”. În această atitudine se închide de fapt tot o viziune a lumii, dar nu revărsată în afară, prin acel exces al duhului ce își caută potolire, ci o atitudine de întoarcere înăuntru cu credința calmă în natura vecinică a spiritului. „Este, — caracterizează d. Camil Petrescu, —

de sigur, tot o atitudine romantică dar à rebours. Nu mai sunt strigătele disperării, efuziunile lirice, aruncate fără podoare multimei, nici emfaza ditirambică, geniul în stil byronian, care își permite totul fiindcă este deasupra măsurii normale și are dreptul să nu respecte nimic anume fiindcă este o fire de artist, ci sensul ascetic, sacrificiul vieții întregi, cu dispreț pentru succesul ieftin (toți marii reprezentanți ai acestei religii au dus o viață secretă de martiri orgoliosi: Dante Gabriel Rossetti, Mallarmé, Gide, Proust, Craig, J. Copeau, câțva timp Valéry și alții). Structura artei este cu grije esoterică, pătrunsă numai de inițiați, căci se evită tot ce e facil, se trăește de altfel în grupuri, cari mențin între ele o comuniune monahală. Năzuința spre puritate este ca o favoare și ca un elan mistic: poezie pură, pictură, muzică pură, teatru pur”. Ne-am oprit mai mult la analiza conceptului de teatru de avant-gardă, nu fiindcă el ar constitui o adevărată a autorului, ci ilustrează ca problematică în arta modernă, actualitatea preocupărilor de artă ale d-lui Camil Petrescu, cu temelia lor substanțială în metafizică. Încheiem cu regretul că nu putem decât să amintim celelalte concepte analizate: teatrul ca reprezentare a unui text, teatrul ca exercițiu liber al omului actor, ca producție a actorului excepțional (Garrick), ca reacțiune naturalistă (Meinigen), modalitatea teatrului citit (Jacques Copeau), apoi conceptul teatrului integral în care comandamentul îl are regisorul, (C. Hagemann), spre a ajunge la stilizarea din teatrul pur (Gordon Craig). Dacă n'am făcut o expunere rezumativă a acestor concepte analizate și criticate, ne-am mulțumit în schimb să indicăm în ce direcție se produce desbaterea lor mentală, ceea ce credem că intră în prețuirea importantă a lucrării.

Idealismul filosofic în poezia nouă

(Urmare din pag. I-a)

francezi, o normă și câteodată numai o îndreptărire pentru cei germani constituie o dogmă mistică și un punct de plecare. Atitudinea aceasta diferențiază cele două curente și unește simbolismul cu romantismul german, pentru a-i despărți de cel francez.

„Teoria științei” însă și eliberarea „Eului” prin ea, pune și temelie formulei celei noi de artă. În locul conceptelor raționaliste se ridică un idealism lăuntric, un „Eu” cu credința lui în el. Fichte face o deosebire categorică între „înțelegere”, facultate amorfă a spiritului, receptacol a ceea ce este și va fi hotărât de minte și între „Cunoștință”, facultate metafizică, supra-sensibilă și supra-intelectuală, similară, oarecum, cu ceea ce Bergson astăzi numește „Intuiție”. În cadrul acestei deosebiri, Novalis, de exemplu, când vorbește de sentiment înțelege o lumină superioară celei a minții, capabilă să pătrundă adâncurile noastre sufletești și să lămurească, în spiritul omenesc, cele mai tănuite ascunzișuri ale „Eului”. Este vorba deci de un fel de izvor de cunoștință, al cărui fundament este metafizic și care tinde să desvâlve necunoscutul. Pentru romanticii francezi ideea de sentiment este, în esența ei, doar afectivă și exclusiv formală. Poezia lor niciodată nu și-a căutat o temelie filozofică. Lucrul acesta l'a făcut romantismul german, care s'a dezvoltat sub înrăurirea filozofiei idealiste germane și paralel cu ea. Din aceasta pricină, cum am arătat mai sus, echivalentul poeziei romantice germane trebuie căutat, în poezia franceză, tocmai în generația simbolistă de pe la 1880. Atunci literatura franceză simte în parte nevoia să-și creeze o bază filozofică și să ia contact cu idealismul filozofiei germane.

Rémy de Gourmont, care nu trebuie niciodată neglijat de câte ori este vorba de poezia nouă franceză, definește astfel ideea de libertate din conținutul poeziei simboliste:

„Dacă vrei să știi întrucât simbolis-

mul e o teorie de libertate, cum acest cuvânt care pare strimț și precis, implică dimpotrivă o absolută licență de idei și de forme, voi invoca precedentele definiții ale idealismului, față de care simbolismul nu este decât un succedaneu”.

Și din aceste definiții desprindem: „Schopenhauer rezumă astfel principiile idealismului Kantian: „cel mai mare serviciu pe care Kant l-a făcut, este deosebirea lui dintre fenomen și lucrul în sine, dintre ceea ce pare și ceea ce este. A arătat că între noi și obiect este neconținut inteligența și că, prin urmare, nimic nu poate să fie cunoscut de noi așa cum este”.

Urmarea firească a acestei teorii este că, realitatea fiind esențial personală, în literatură, căutarea și deci cultivarea și exaltarea personalității proprii, alcătuiește dogma de căpetenie a scrii-

MATEI NICOLAU

Institutul de studii latine, căruia d. prof. N. I. Herescu i-a pus bazele în primăvara aceasta, pentru învierea culturii latinității la noi, a început seria publicațiilor sale din „Colecția științifică” tipărind „Originile propozițiilor infinitive în limbile clasice”, de Matei Nicolau.

Numele lui Matei Nicolau este acela

MATEI NICOLAU

al unui savant în toată puterea cuvântului, cunoscut demult în străinătate prin lucrările excepționale asupra științei antichității, iar la noi regretat dureros, în urma dispariției lui premature, de toți cari l-au iubit și l-au apreciat.

B. Munteanu — Littérature roumaine

„Collection des Panoramas” Editions du Sagittaire, Paris 1938

Intr-o colecție vie și de excepțional răsădit, un autor român, d. B. Munteanu a publicat în ultimele zile o operă de sinteză: „Littérature roumaine”. Interesul deosebit pe care îl prezintă această carte stă în faptul că nu e concepută în spiritul cu care ne-au obicinuit istoriile literare, ci e o privire asupra tuturor manifestărilor de seamă ale spiritului românesc, dela 1866 și până astăzi. Este mai degrabă, cum observă cu dreptate d. Petru Comărnescu, în ultimul număr al „Revistei Fundațiilor Regale” „o istorie sistematică a spiritualității românești sau un fel de filozofie a culturii noastre, văzută prin

Teza tânărului lingvist, prezentată la „Ecole des Hautes Etudes” (Sorbonne), în 1930: *Origines du cursus rythmique et les débuts de l'accent d'intensité en latin* a fost încununată de un premiu al Academiei de Inscipții și altul al Soc. de lingvistică, din Paris. Institutul de studii latine de sub conducerea d-lui prof. N. I. Herescu, inaugurând seria publicațiilor sale cu „Originile propozițiilor infinitive în limbile clasice” face un gest de frumoasă omagiere a memoriei lui Matei Nicolau, a cărui activitate ar fi strălucit în sânul Institutului, dacă moartea atât de timpurie nu i-ar fi întrerupt-o. Vom reveni încurând cu o prezentare amplă a prețioasei lucrări, apărute zilele acestea cu o prefață a d-lui prof. N. I. Herescu.

NEAGU

junele și năbădăiosul scriitor, foarte apreciat pentru caricaturile sale are gata un volum hazos: „4 pe trimesstrul II”.

Cum nu e mult decând colaboratorul nostru a luat ultimul patru pe trimesstrul III al ultimei clase de liceu, volumul se anunță fraged și tentant.

D. ARCADIE DONICI

după o susținută campanie de traduceri din umoristul rus R. Avercenco, pregătește câteva traduceri din marii prozatori ruși contemporani.

toate activitățile ei capitale: filozofie, ideologie, critică, literatură”.

D. Comărnescu regretă lipsa unor capitole privitoare la activitatea științifică, plastică și muzicală. Imbrățișând și aceste activități românești, cartea d-lui Munteanu ar fi fost într'adevăr o istorie a culturii noastre. Regretul pentru ceea ce lipsește nu poate întemeia meritele deosebite ale cărții acesteia.

Pentru a potența interesul cărții și a păstra, în tot momentul proporțiile juste, d. Munteanu pune valorile românești în raport cu cele europene, dar privește fenomenul de creație românească în adevărata lui lumină, după legile-i proprii.

Lucru esențial: d. Munteanu este familiarizat cu estetica, sociologia și istoria, ceea ce — cu părere de rău trebuie să constatăm — se întâmplă pentru prima dată cu un autor de istorie literară românească.

Obiectivitatea și simțul proporției sunt calități pe care le-am întâlnit tot atât de rar la istoricii noștri literari. Puține erori de perspectivă i-am putea imputa d-lui Munteanu. Și acelea nici odată făcute din rea credință.

De cea mai mare utilitate pentru propaganda noastră în străinătate, cartea aceasta are marele merit de a nu exagera calitățile și de a nu trece sub tăcere slăbiciunile și lipsurile. Autorul ei, intelectual de rasă, înțelege să scrie despre România în străinătate, așa cum ar trebui să se scrie la noi despre noi. Încă din primele pagini, din introducere, autorul înfrunză calitățile și defectele, posibilitățile și aspirațiile neamului nostru, căruia îi acordă suzta așezării la o răscrucă, recunoscând însă și avantajele unei asemenea așezări.

Culturii românești îi găsește grave neajunsuri în lipsa de pregătire humanistică și clasică ceea ce a făcut ca ea să prezinte foarte puțină rezistență romantismului venit cum și de unde a vrut Dumnezeu.

D. Munteanu observă apoi un cusur pe care toți l-am regretat la mulți dintre noi: mania de a critica vehement și fără deosebire, tot ce e românesc.

Felul cum îl privește pe Maiorescu este într-un totuși remarcabil. I-am fi dorit mai multă amploare capitolului acestuia în ce privește influența lui Maiorescu asupra urmașilor și rolul lui în formarea opiniei asupra scriitorilor contemporani.

Ar fi de observat câteva lipsuri, ca de pildă puținul spațiu acordat lui Părvan, sau teatrului românesc, o înțelegere doar parțială a romanului românesc care pentru d. Munteanu are mai puțin calități esențiale și mai mult calități de a doua mână.

Toate acestea sunt însă neînsemnate față de meritele operii.

Remarcabilă din punct de vedere literar ca și din punct de vedere științific, lucrarea d-lui B. Munteanu este dintre acelea care marchează o dată în evoluția unei culturi.

N. DAVIDESCU

Într'un carnet, de D. Agârbiceanu.

DIACUL

Dar când nucei să cânte diacul, imi uitai de cădelniță, și m'am făcut numai urechi. Cânta omul acela, cum n'am mai auzit cântând, și din când în când i se înălța cămașa boltită de pe pânțele.

Nu am ținut minte nimic din acele cântări bisericesti, că sorbeam numai melodia.

Bunica făcea de patru ori pe an feștanie, în cele patru posturi și diacul era totdeauna nelipsit la dreapta preotului.

După slujbă masa se umplea cu de-ale mâncării, cu pâhărele, iar la mijloc o cană verde cu vin.

Diacul n'aștepta să șadă la masă ci cât ce isprăvea cu slujba, s'apuca de infuicat din picioare. Lua cu trei degete din blidul cu brânză și arunca în gură, deasemenea și bucățelele de pâine. Mult mă miram cum nimerea totdeauna. Când mânca pescănea din buze, părănd că și le sugere mereu, cum nu auzisem decât la purcei.

Apoi începea să umple și să dea peste cap pâhărelul cu vin. Numai atunci ajungea bunica să aducă blidul cu zeamă la masă, și părintele, diacul, crăznicul, moșul, tata și uneori și bunica ședeau la masă.

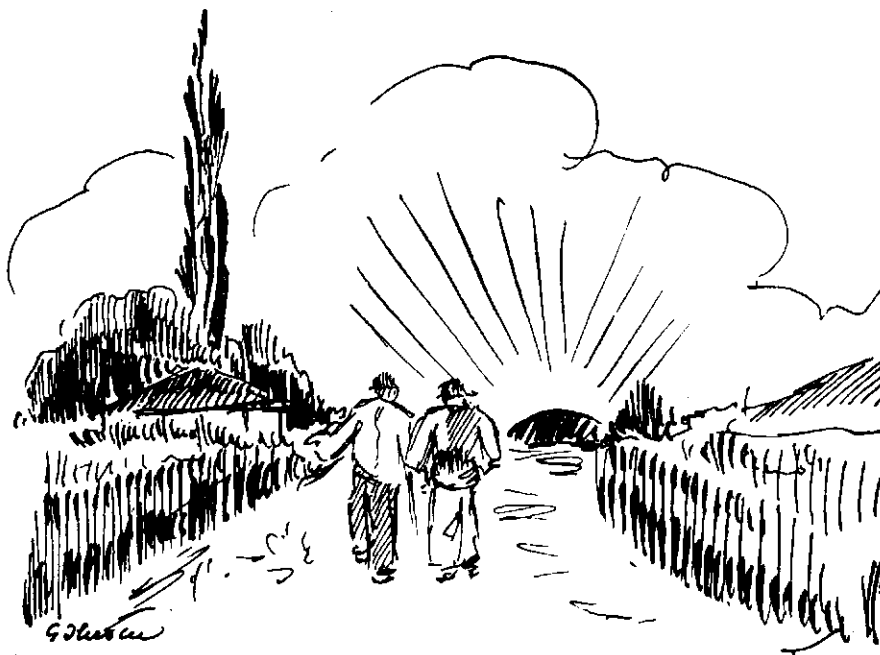
Diacul nu se mai sătura nici de mâncat nici de băut. Dela o vreme începeau să-i curgă sudorile pe obraji. Apoi după altă vreme nu se mai uita la blide, ci numai la pahar, și începea să cânte.

Întâi cântări bisericesti. Bunica îl asculta, de lângă ușa, cu brațele încrucișate.

Apoi se apropia, lua și ea un pahar și închina:

— Dumnezeu să-ți țină darul, diace! zicea ea și-și muia buzele în vin.

Toți ai noștri iubeau cântecul, și cel bisericesc și cel lulesc,

Veniam încet pe drumul plin de praf...

dar mi se pare că tata mai mult ca toți. Căci el îl îndemna mereu pe diac să mai cânte. Și tot el stăruia pe lângă preot să mai rămână, de câteori acesta se ridica să plece.

Cred că dela diacul Nicodim a învățat tata multe cântece, pe cari le cânta uneori lângă un pahar de vin, când veniau pela noi rudeniile.

Mie mi-au rămas în minte, din vremea aceea multe din cântecele lumești ale diacului. Erau, cum am înțeles mai târziu, marșuri și romanțe cari se cântau pe vremea aceea în pătura intelectuală dela noi. De unde le va fi învățat diacul nu știu, căci preotul nu era cântăreț, iar dascălul de pe atunci nu era mai învățat ca Nicodim.

Dela prânzurile acelea ce urmau feștaniile, mi-au rămas în minte și cuvintele și melodia din :

„Oștile stau față'n față
Strânse 'n câmpul de război”

Mi-aduc aminte că imi bătea capul să înțeleg ce-s „oștile” și chiar „față 'n față”. Nici „războiu” nu știam ce vrea să zică. Dar melodia imi rămase întipărită, cu cuvinte cu tot, până am început a pricepe.

Imi plăcu, dela început, mai ales :

„Trei culori cunosc pe lume
Ce le țin de-un sfânt odor
Sunt culori de-un vechi renume,
Suvenir de-un brav popor”.

Cuvintele din text erau și mai neînțelese, dar diacul, cu glasul lui de bariton, le făcea clare, răsunătoare, de parcă pricepeam totul.

Mai ușor am înțeles dela început cântarea:

„Drum bun, drum bun, toba bate
Drum bun, frați români
Cu sacul, cu sacul pe spate
Cu armele'n mâni...”

În răcoarea ce se lăsa în grădină imi înviară aceste amintiri din întâia copilărie, în legătură cu diacul Nicodim... Dacă o fi asta de acum! Eu nu-l știu decât pe cel de-atunci!

Imi aduc aminte cât de îmbărbătat am fost când m'au dus întâi la biserică și din strană l-am auzit cântând tot pe el! Părea că nu-i mai o lume chiar așa de străină, cum mi s'a părut la început.

Și l-am recunoscut nu numai după glas, ci și după cămașa albă, învrăstată cu dungi albastrui, care i se boltea pe pânțele. Am băgat de seamă cu bucurie și cu un fel de mândrie că diacul stătea cam strămtorat în strană, din pricina rotundimii de sub cămașe.

Mai mărișor, mi-aduc aminte că tata l-aducea în camera dinaintea uneori și fără feștanie. Scotea vin din pivniță și-l pune pe diac să cânte.

Diacul nu cânta până nu se sătura de brânză și nu se golea întâia cană.

Uneori erau mai mulți la masă, și eu, în camera vecină, cu bunica, adormeam în cântecele lor.

Bunica zicea uneori:

— Acum s'or mai putea duce și la culcare! Dar asculta și ea, cu urechea întinsă, ca și mine.

— Am trimis după diacul, bădiță Vasilie, auzii glasul lui Ilarie.

— Tocmai la el mă gândeam și eu. A fost un mare cântăreț!

— Mare, bădițul meu, dar cântecul nu i-ar fi stricat nimic. Mai era însă și un sac fără fund! Nici-odată nu era sătul de mâncare și de băutură. Astea l-au dat gata! Nunțile, pomenile, feștaniile.

— Păi, dacă-i meseria lui, asta!

— Meseria e cum ți-o faci. Că și părintele umbla cu el pe la toate, și iată-l în puteri încă, deși sunt cam de-o vârstă. Diacul a bolit doi ani pe pat. În vremea asta a ajuns numai o umbră, cum l-ai văzut. Satul a trebuit să pună diac nou în strană. De-o jumătate de an e mai bine, dar ce folos! Să te scoli din morți la șaptezeci și cinci de ani, nu-i mai nici o bucurie...

Pân'am sosit în curte diacul Nicodim era acolo. Iși pusese ochelarii, și ședea pe laviță, lângă masă. Cârja și-o răzimize de masă.

Impotriva obiceiului său, se întinse întâi la băutură, apoi la mâncare.

— Da. E drojdie curată! Zise el, după ce supse al treilea pâhărel. La puține gazde din ziua de azi mai poți afla. Cât despre crijmă! De când sunt crijmari mărginenii ăștia, sunt mai răi ca jidovul. La Ghidali aflai totdeauna o drojdie curată. O păstra el pentru unele fețe!

Din brânză abia îmbucă de câteva ori. O morfolea încet în ginjei cu pâne moale.

— Nu știu ce să fie că nu mai am poftă de mâncare! Mai de mult, și dacă nu aveam, după o drojdie, se trezea ca în lup.

— Anii, diece, zise Ilarie.

— Ba io cred că boala aia de doi ani. Cine-a crezut că mă mai scol! M'a topit cum se topește viezurile iarna. Da' încun pâhărel de asta tot oiul mai lua.

Noi închinăm cu vin, el cu drojdie. Și încă de mai multe ori ca noi, în vreme ce privirele-i învioură, ba și zbărciturile obrazului parcă se mai întindeau și erau mai puține.

I-am arătat cât de bine-mi pare că l-am mai văzut, și i-am spus cum îl țin minte decând eram mic, și venia la feștani, la bunica.

— Ehe, creștine ca bunica dumitale, nu mai sunt azi, domnule Vasile. Cine mai știe omeni azi pe preot și pe diac ca dumnealui?

— Cântai frumos, diece Nicodime și la feștani și în biserică.

— Hm! Cântam că aveam de unde! Nu eram sac gol ca azi. Iar diacul, că știi dumneata, zise Ilarie, dacă n'o fi bine hrănit, nu poate versuri cum se cade, chiar dacă ar avea glas bun. C'odată se luhodește pe dinlăuntru, i se deschid deserturile din el, și-l sugrumă de grumaz. Glasul, ca și omul trebuie să aibă pe ce să odihni pe ce să șadă.

— Știi și multe cântece lumești, de la oraș. M'am tot întreat eu de unde le-ai învățat?

— Știam și le mai știu și-acum pe toate. Ba și altele nouă. De unde să le'nvăț? Dacă ai ureche bună, e destul să stai în oraș, într-o noapte, cu domni la masă, și toate le înveți.

Apoi eu când mergeam la oraș, trăgeam de obicei la birtul numit al „popilor”. Că acolo, se adună, în zi de târg de săptămână, toată popimea din jur. Și între ei se află totdeauna cântăreți buni cari știu toate cântecile românești ce es în lume. Eu le cântam „luminătoare” și „podohii” bisericesti, cum numai eu le mai știu, iar ei mă învațau ce nu știam eu. Popă ca părintele nost, fără darul cântării puținii sunt... Hei! Dar acum toate-s trecute.

— O să te mai intrămezi, și iar vei putea cânta. Dup'o boală de doi ani nu-i mirare că a slăbit glasul! — zic eu.

— Până-i cucu, domnule Vasile, suspină el... Sacul ăsta gol nu-l mai umple nime. Și fără temelie nu se poate face nimic.

Diacul privi cu mâhnire la trupul său neputincios. Apoi mai dădu un pâhărel peste cap.

Vorbirăm, tot închinând, de vremile trecute. Băurăm pentru odihna celor adormiți. Deodată diacul păru că-și aduce aminte de ceva.

— Zi, e un adălmaș! Dar ce-ați cumpărat?

Ilarie vesel și plin de vorbă, îi spuse că el a cumpărat un loc de casă, iar eu am vândut o pereche de boi. Și-i lămuri cu deamănuntul când văzu că diacul n'a înțeles.

— Și spui că vatra Murășenilor a ajuns în mâna voastră? Tare mă bucur, vecine Ilarie. S'o odihni, deacum, mai liniștită și răposată bunica-ta! A venit averea iarăși la matcă! Și încă la un neam care nu mai dă din mână ce-a agonisit odată. Tare mă bucur! Era o creștină bună și dumneaei. Eu am apucat-o încă în putere. Nu era Duminică să n'aducă traista ei vărgată cu negru, cu prescuri la biserică.

Ilarie se bucură, și umplu iar pâhărele.

Diacul închise lin pleoapele, se răzimize de spăteaza scaunului, și de-odată se auzi un murmur hodrogit. Apoi se auziră vorbele, odată cu creșterea glasului:

„Unde umbrează darul tău, Mihaile Arhanghele, de-acolo se alungă puterea diavolului...”

Era cântarea dela ridicarea parastasului. O cunoșteam și eu de mult. Dar nu mai era nici ruina glasului de odinioară! Era mai mult o cascadă de tusă ce hărăe în piept.

— Am început prea jos! zise el oprindu-se și începând îndată mai sus.

Dar nici așa nu mergea.

— N'am mai cântat demult! zise el ca de desvinovățire,

și fără să-l roage nime, încercă diferite cântece și bisericesti, și lumești. În liniștea inserării glasul rupt, hodrogit, se înălța ca o profanare.

Imi simții inima strânsă. Se întristă și Ilarie deși mai înainte era tare vesel și plin de entuziasm. Amândoi băurăm destul vin.

Nici unul nu cutezam să-l oprim. El încerca tot alte cântece, și punea străduințe tot mai mari. Iși schimba poziția pe scaun, își dregea glasul înainte de-a începe.

Dar cântecul era tot mai nefiresc, și rănea parcă aerul răcorit acum. Din sforțările tot mai înțepite, de-odată îi scăpă cu totul cărma glasului, și se auzi un fel de horcăit pustiu.

Cănele, de sub gard, începu să urle.

Nicodim tăcu de-odată. Se ridică, mai bău un pâhărel și luându-și cârja zise:

— De-acum sapa și lopata! Nici la adălmașe nu mai sunt bun. Noapte bună!

Și nu-l mai puturăm face să mai rămână, cu toate rugămintele.

De altfel, rugămintea era numai dela gură. În piept mi se opri urletul cănelui. Cred că și lui Ilarie... Nici de noi nu mai era departe sapa și lopata.

Veniam pe inserate cu Ilarie, dela un loc da casă pe care rudenii mea voia să-l cumpere. Stăruise să vad și eu locul acela și mai ales grădina și să-i spun la cât o prețuesc. Locul era pustiu, pe-o uliță departe. Din neamul Murășenilor, cari își avură vatra aici, nu mai rămăsese decât un strănepot, și acesta om bătrân acum, rămas neînșurat.

Din casa veche de odinioară de care-mi aduceam și eu aminte, nu mai rămăsese nici urmă. Locul imi plăcu, și mai ales grădina. Era mai mare de un jugăr, cu o pruniște ca pădurea. Mai erau patru nuci uriași în fund și la intrare meri și peri, cari nu păreau un soiu puce ales.

I-am făgăduit lui Ilarie că jumătate din preț îl dau eu, dar el nu păru bucuros.

— Mulțumesc, bădiță Vasilie, dar am banii. I-am strâns pe-n cetul și i-am pus de-o parte. Voiam numai să vezi și dumneata locul. Aș vrea să ajungă iar în mâna neamului nostru.

— Păi cum? Aici știu că a fost vatra Murășenilor.

— Așa este! Dumneata, bădițul meu, îți vei fi uitat că bunica fi'eratei neveste a mele, era o fată de-a Murășeanului. Și, m'am gândit, să nu ajungă pe mâini străine. Am trei nepoți pân' acum, și ne va mai da Dumnezeu. E un loc de casă bun.

Cu unele indicații date de Ilarie, imi adusei și eu aminte de înrudirea aceea.

— Dacă-i așa, dau eu toți banii Ilarie, și te rog să nu te împotrivesți. După câte știu, e ute-am cunoscut cu răposata. Știi cât de mult am prețuit-o.

— Știu bădiță Vasilie, răspuse rudenii mea cu glasul îndușoșat. „Da”, să nu te superi, nu pot primi cinstea. Vreau să-l cumpăr cu banii mei, m'am gândit prea mult la târgul ăsta. Și-mi mai pare că fac un lucru de care se va bucura și Veronica, acolo unde va fi. Și așa, rar imi mai aduc aminte de ea, păcătosul de mine. În curtea și grădina aceea a copilărit ea, la moșii săi, că părintii îi muriră când era ea abia de-o schioapă.

N'am mai stăruit. Înțelegeam că omul avea dreptate. Mă gândeam ce alt ajutor i-aș putea da, când imi adusei aminte că Ioniță, feciorul lui, se plângea că le-ar mai trebui o pereche de boi pentru a putea lucra bine moșia ce creștea c'un jugăr-două, aproape în fiecare an.

I-am spus rudeniei mele hotărârea, și el fu foarte bucuros.

— În la'seară trebuie să bem două adălmașuri, bădiță Vasilie. Am în pivniță vin de cinci ani, neînșurat.

— Il vom gusta, dacă va ajuta Dumnezeu”, zic eu, vesel, scăpat de sarcina ce mă apăsa mereu dela refuzul lui Ilarie cu locul de casă.

Veniam încet pe drumul plin de praf, povestind despre lucruri și oameni de demult. Soarele asfințise, lunecând încet din pânza de sânge ce se țesuse deasupra la apus.

— Tot a secetă s'arată, bădiță Vasilie. Și ce lipsă mare este de-o ploaie care să țină două zile.

— Acum e vremea căldurilor, Ilarie. Suntem în miezul verii.

— Ba eu tot aș crede că n'ar strica să facă mâne părintele o slujbă de ploaie.

Era Sâmbătă seara, și pe la porțițe, pe lavițe sau butuci, răsărea ici și colo câte un bătrân, privind cu ochii împăienjenți în zare.

La a treia porțiță, în vecini cu noi, se ridică un moșneguț, cu capul gol, cu plete albe, și începu să-și facă crucei; din clopotniță porni întrecerea armonioasă a clopotelor.

Se opri și Ilarie, își ridică pălăria, și-și făcu cruce.

— Bună seara, diece! zise el apoi privind spre moșneguțul care se închina.

— Mulțămim dumitale! Ați mai fost prin sat?

— Mai! Da' pe unde ai fost că nu te-am mai zărit de mult?

— Unde să fiu, unde e locul bătrânilor. Am tușit și am gemut pe vatră o săptămână încheiată. Da', mulțămită lui Dumnezeu, acum mă simt bine iar.

Ilarie se opri se întoarce spre om și zise.

— Noi bem diseaș un adălmaș. N'ai venit și dumneata să ne ții de urât, diece Nicodime?

— Doar' nu va fi diacul Nicodim? întreb eu uimit.

— Ba chiar el, bădiță Vasilie. Nu-l mai cunoști! Nici nu-i mirare. A scăzut și s'a zbărcit ca un burduf din care ai scos brânza.

Diacul zămbi în zbărciturile feții.

— De-acum, poate la vr'un adălmaș, că la nunți și la pomeni nu mă mai cheamă nime. Da' nu glumești, vecine Ilarie?

— Nu glumesc. Uite cu dumnealui, cu bădiță Vasilie am făcut un târg.

Bătrânul clipi, se uită printre gene:

— Cum? E domnul? Olio de mult nu ai mai dat pe la noi!

— De mult, diece!

— Nu te-aș mai fi cunoscut! Hei! Așa-i lumea asta! Ea fuge înainte, iar noi o luăm îndărăpt dela o vreme... Apoi, o să viu și eu Ilarie, dacă ai un rachi de drojdie. Știi tu, că de-o vreme, nu mai is prieten cu vinul.

— Cum să nu avem, diece!

— Și o leacă de brânză, cu pită moale.

— Este! O să trimit eu pe Dănuț după dumneata când va fi gata masa.

Acasă Ilarie își văzu de trebi prin cămară, prin pivniță. Tinerii erau la secere și încă nu veniseră.

Eu trecui în grădină sub nuc. Din sălcii începu să adie răcoarea... Diacul Nicodim! El să fie?

Era una din întâiele mele amintiri din copilărie. Era un om mijlociu, cu părul castaniu, lung și răzecat numai la ceafă, cu obrazii plini și rumeni ca două pitșoare, și cu un pânțele pe care se boltea cămașa albă largă. Nu l-am văzut purtând șerpar.

Mi-l amintesc cântând la noi în casă, în camera dinaintea. Masa era așternută frumos, cu o măsăriță albă. Pe masă era o cruce, un mănunchiu de busuioc, un blid mare cu apă, și două sfeșnice de aramă cu lumânări aprinse.

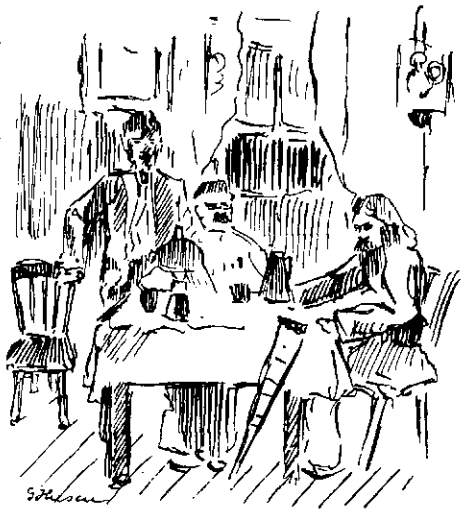
Preotul stătea la mijloc cu patrafirul după cap, la dreapta lui era diacul, la stânga alt om, mai bătrân, slab care ținea în mână cădelnița.

Până nu se începuse slujba, am privit de aproape cădelnița afumată am pus mâna pe lăntșoarele galbene, unde nu erau afumate, și m'am minunat de lucrul nemai văzut până atunci. Omul scoase din cuptor jar, și umbla cu degetul prin el ca prin tăciuni. Apoi, dintr'o hârtie galbenă, mototolită, scoase niște bubureze tari

și le puse pe jar. Inadță am cunoscut, după mireasmă că-i tămâie. Și bunica puneja jar într'un acoperământ mic de oală, și afuma casa cu tămâie, când se deslănțuia furtuna. Imi plăcea mirosul.

Bună seara, diece...

De-acum sapa și lopata...

Umilă ca iarba

de ANGIOLO SILVIO NOVARO

Umilă ca iarba,
Dulce ca strugurele,
Cu frica oamenilor și-a Domnului,
Printre casele și grădinile mici
Ale Nazaretului creștea.
O! micuță Marie

Vrabia, prinsă strâns
În pumnul copilului,
Nu palpită nicicând atât
Cât tremurii tu, turturică,
Pe când spre altarul sfânt
Îndreptai ochii frumoși.

Gânduri în zori
Deschise pe drumul lui Dumnezeu!
Dincolo de norii de argint,
Printre șiruri de îngeri plecați.
Dusă de vânt cântător,
Rătăcea inima ta cucernică.

Din jarul de veghe
Stârneați flacăra rumenă;
Apoi alergați la fântână.
Apoi măcinați grâul,
Purpură torceai și lână;
Ostenită nu era vrednică-ți mână.

Din volumul: „La Madre di Gesù”, tradus din italienește de ARISTIA BENCHE

LUMINĂ

Ștergere de nădejdi, verzi ca otava,
Flutură peste sate, gătesc ogrăzile;
Alte dimineți, alte balade
Iși răstoarnă lângă vetre căzile.

Tăranii duc pe umeri veac nou,
Gândul li-i clar cum apa'n ciutură;
În urma lor, prunii bătrâni
De prea mult rod somnul și-l scutură.

Crengi de lumină în miez de odihnă.
Fruntea caldă nu mai e pământeană.
Prieten trist, prieten mort —
Belșugul înfloresc lacrimi sub geană...

C. MUNTEANU

VAN GOGH

de PAUL MIRACOVICI

„...ici je n'ai fait que peindre
inlassablement pour apprendre
à peindre, pour acquérir de so-
lides principes sur la couleur
etc., sans la s'essayer beaucoup
de place à d'autres préoccupations”
V. Van Gogh.
Fragment dintr-o scrisoare
către Théo.

Ce nu s'a scris despre Vincent Van Gogh? Puține vieți au dat naștere atator legende, puține au fost exploatate mai vast și mai divers. Literatura, filozofii, esteți (mai ales!) îmbrăbiți și instalați comod în fotolii moi, au dat drumul la toate robinetele erudiției lor, când lacrimogene, când doctorale. O carte apărută de curând, „Correspondența lui Vincent Van Gogh cu fratele său Théo” lămură pentru todeauna existența nebunului genial, mult mai bine decât „culturalii” cu misiuni și detașări rentabile și cari cu 40 de ani întârziere profescază ex-cathedra „neliniștea interioară” și alte „angoisse”. Cartea nu este însoțită — din fericie — decât de o scurtă notiță biografică. Restul, numeroase scrisori cari sunt tot atâtea zile de viață din care se desprinde evocator lupta uriașă, fără răgaz, a unui din cei mai mari pictori. Greutățile meseriei în sine, setea lui nesfârșită de originalitate, chinurile și bucuriile de fiecare zi sunt închise în aceste scrisori către bunul său frate.

*

Dintre cei datori impresionismului, Vincent Van Gogh e cel mai original cel mai pur, dacă Cézanne n'a mușcat din plin din mărul ispititor al impresionismului, dacă Gauguin a transpus câștigurile lui unei plastici proprii decorative, Van Gogh a împins până la maximum de expresivitate învățăturile lui Monet, Pissaro și chiar Toulouse-Lautrec. Climatul de atunci, atât de vitreg pentru viață ca și pentru orice încercare de a eși din comun, făcuse din cărciuma celebrului Père Tanguy, un loc ales unde Cézanne, Pissaro, Toulouse-Lautrec, Gauguin, necunoscuți încă, se îmbărbătau și își căleau personalitatea. Aci, în sfârșit, Van Gogh respira în voce. Avatarurile spirituale, indecibile păreau că au luat sfârșit. Indiferent de condiția mizerabilă de existență, simțea că se apropie de lumină, că teama de a fi inutil

Ca mărgăritarul în scoică
Străluceai în casă, o! fiiică
A lui Ioachim și-a Anei.
Și supusă ca trestia
Erai, și bună ca mana.

Când brotăceii cântau
În șanțuri, spre seară, urcai în vârful
Acoperișului. De dincolo de Carmel
Soarele pârjolea seninul.
Apoi se'ntuneca, și prima stea
Incânta sânul văzduhului.

Un sfânt avânt,
Un dor de-a plăcea Cerului
O arzătoare voință de bine,
O nevoe de a te destrăma în iubire,
De-a te mistui în dragoste și râvnă
Iti sleiau vinele

Vânt rece cobora din zăpezile
Hermonului și scutura bătrânii mă-
slini

Coborai să-ți săruți mama:
Pe pătuț te întindeai
Și, îmbrățișată n gândul Domnului,
În trecerea vântului adormea.

Estetică literară și istorie literară

de G. C. NICOLESCU

Dacă punem față în față aceste două discipline, pentru cea dintâi, prin forța lucrurilor, trebuie să ne limităm la țara noastră. O Estetică literară, ca știință a literaturii, independentă de istoria literară și de disciplinele ei adiacente, nu există dincolo de hotarele noastre. Intrucât această unicitate este un titlu de glorie sau exagerare, atât de obișnuită la noi, nu este ușor de spus, cu atât mai mult cu cât buna credință a nimănui nu poate fi pusă la îndoială. Mai folositor decât a da un răspuns, care va fi contestat de unii sau de alții, poate fi a deschide problema, a o examina cu atenție pe toate fețele ei, lăsând apoi pe fiecare să tragă concluziile care i se vor părea că se impun.

Ce susține Estetica literară? În primul rând, că se poate stabili o anumită ierarhie a operelor după valoarea lor, stabilită cu precizie la gradul 1, 2, 3, 4... În al doilea rând, exclude delat studiul tot ce nu este perfect, tot ce nu este decretat cu valoarea de gradul 1. Și, în al treilea rând, că studierea operei trebuie să se aplice numai asupra acestora, renunțând la orice incursiune în biografia scriitorului, curentele literare ale epocii, literatură comparată, etc.

Să examinăm aceste puncte de vedere.

În ce privește stabilirea precisă a unui grad de valoare, ea este atât de subiectivă și labilă, încât este imposibil să fie valabilă pentru toată lumea. Dovezi frecvente de contradicție asupra gradului valorii se întâlnesc în literatura noastră ca în toate literaturile. În timpul nostru ca în toate timpurile. Niculăiță Mincună pare unora cu valoare de gradul 1, altora cu valoare de gradul 2. Rătăcire este, pentru unii critici estetici, de gradul 2, pentru mine este de gradul 3 sau 4.

Vieța veșnică decretată anumitor opere și socotită ca semnul indiscutabil al unei înalte realizări, a unei valori de gradul 1, este ea oare o realitate? Scrisoarea pierdută, astăzi o capodoperă pentru toată lumea, va trăi, măcar în țara noastră o eternitate? Sigur nu, după cum din Caragiale nu va mai fi actual, cu alte cuvinte: **contemplabil fără ajutorul istoriei literare**, peste o sută, două de ani, decât **Kir Ianulea, La hanul lui Mânjoală, Făclia de Paști** și, poate, **Năpasta**. Din comedii și schițe, nimic sau numai acelea al căror fond satirizat va persista: **D-nul Goe, Vizită, Triumful talentului...** Vor trăi adică, în chip sigur, acelea a căror viață nu e legată de realități trecătoare. O verificare a acestor previziuni o constituie reprezentarea unor asemenea opere cu valoare de gradul 1, în străinătate. **Patima roșie**, de pildă, obține un mare succes, dar **Scrisoarea pierdută**, pe care azi puțini ar ezita să o declare superioară, a fost primită rece acolo unde moravurile politice nu îngăduiau să i se guste întreaga savoare a comicului și a satirei din dosul lui.

Să mai amintesc atâtea opere prețuite acum un secol sau două ca adevărate capodopere, de care noi nu mai pomenim decât ca de niște curiozități literare, sau de atâtea altele ignorate, care acum sunt prețuite ca cele mai alee produse ale spiritului omeneș?

Când asemenea variații de perspectivă asupra unei opere literare sunt po-

sibile nu numai în decursul vremurilor, dar chiar în aceeași epocă, este lesne de înțeles cât absolut poate avea clasificarea aceasta în grade de valoare.

În ce privește excluderea din aria principală de studiu a tot ce nu este cu valoare de gradul 1, lucrurile sunt la fel de simple. Literatura este o formă de cultură, un fragment din cultura unui popor. Numai din capodoperele literaturii n'am putea reconstitui întreaga această formă de cultură. Studiind numai capodoperele, literatura română din secolul XIX este reprezentată prin câte două, trei bucăți din Gr. Alexandrescu, C. Negruzzi, Alecsandri, Creangă, Caragiale, Coșbuc și ceva mai multe din Eminescu. Este peste măsură de puțin ca să ne facem o idee cât de vagă despre această literatură. Și, apoi capodoperele reprezintă extreme. După cum nu poți trage o concluzie nu asupra climei, dar nici asupra temperaturii unui loc cunoscându-i numai maximumul de căldură tot așa nu-ți poți da seama de viața literară a unei epoci studiind numai capodoperele ei. În chipul acesta, Estetica literară nu mai este o știință a literaturii, ci una a capodoperele, ceea ce este cu totul altceva.

În al treilea rând, Estetica literară cere ca în studiere să nu se recurgă la niciun element extern operei. În primul moment putem reproșa măcar inconsecvență acestei discipline. Utilizarea celui mai bun text al unei opere literare sau posibilitatea de a alege între o variantă și alta, de care ea nu se lipsește, sunt, de fapt, recunoașterea indirectă că, fără istorie literară și disciplinele ei ajutoare, nici nu poți pleca la drumul unei analize estetice. Și cine decât tot istoria literară te asigură că nu există altă versiune a unei opere cu valoare de gradul 1, atunci când nu este, chiar dacă nu-ți dai seama că-i datorezi această prețioasă siguranță.

În afară de aceasta însă, problema se mai pune și altfel. Am amintit că sunt opere, socotite la un moment dat de mare valoare, care apoi își pierd din strălucire și azi li se conferă gradul 3 sau 4. Ce îndreptățeste însă orgoliul cuiva de a crede că azi nu se înșală, acolo unde înaintea sa, toți s'au putut înșela cu mai mult sau cu mai puțin, și că peste un deceniu sau un secol, ceea ce declară acum cu valoare de gradul 1 nu va fi depreciat? Această posibilitate deosebită atenție asupra acelor opere pe care timpul le-a detronat dela locul de frunte ce-l ocupau. E o datorie deci să examinezi toate aceste opere, să-ți dai seama de reala lor valoare și de cauzele care au produs această devalorizare. Dar nu se poate apleca nimeni asupra lor fără să facă

un efort de simpatie, fără să întreprindă toate cercetările care să învieze opera și să i-o facă, acum, actuală ca și contemporanului ei, ca să o poată contempla. Numai după aceste îndelungate investigații, care toate țin de istoria literară și asupra cărora nu este locul acum să insist, s'a cules tot materialul obiectiv, care apoi, orânduit, dă nu numai viețată operei, dar toată perspectiva pe care o avea atunci, așa că poate fi analizată și interpretată după toate criteriile. Astfel, cu ajutorul istoriei literare, izbutim să curățim de toate elementele subiective un material fără de care cea mai mare parte din operele literare ar rămâne simple schelete, trupuri mumificate prin care sângele vieții și al artei n'ar putea circula.

Se reproșează istoriei literare că integrează operele și scriitorii în curentele literare ale epocii, că face legături cu alte opere, cu alte literaturi. Poți avea însă o imaginație cât mai apropiată de adevăr fără diferențiere? Ce este integrarea în curente și studiul influențelor decât un mijloc de a scoate cât mai mult în lumină tocmai nota de originalitate în fond și efectele proprii în formă?

Sigur, nu se poate, după ce tot materialul a fost adunat și opera poate fi privită prin toate punctele de vedere, punctul de vedere personal necăpătând o valoare mai mare decât oricare din cele străine anterioare, să nu intervină în ultimă instanță și o analiză a operei în sine. Însă aceasta trebuie să fie ca o interpretare a întregului material, ca un suprem examen obiectiv, nu ca o părere subiectivă asupra operei, fără valoare decât față de mine și în momentul enunțării.

Încât, dacă cineva își pune întrebarea câtă trăinicie are și acest al treilea postulat al Esteticii literare, ca opera să fie studiată numai ea singură, des-făcută de orice contingență, răspunsul nu-mi pare complicat.

Dacă știința înseamnă cunoaștere, se ridică întrebarea dacă cineva cunoaște mai bine opera unui scriitor cunoscându-i două sau trei bucăți socotite cu valoare de gradul 1, sau dacă îi urmărește dezvoltarea lui intelectuală, dacă își dă seama de unde și când a luat anumite idei care îi devin fundamentale, cu ce le-a contopit, cât le-a transformat și, tocmai prin aceasta, care este reala sa notă de originalitate și reala sa valoare literară?

Singurul răspuns care se poate da la această întrebare, alături de concluziile ce se impun la cele două probleme discutate mai înainte, arată limpede care din cele două discipline reprezintă metoda cea mai obiectivă și mai sigură de adăncire a literaturii.

Somn diafan

În panoplia de sub pleoape
Când închiseși săgeți și sulii,
Porniră gândurile-mi, — ape,
Să-ți strângă pașii de pe uliți.

Te văd, acvea, adormită
Sub străvezia serii glugă
Atât de albă și smerită,
Că somnul tău îmi pare rugă.

Ghici-vei tu, cu pleoape grele
În zori, când ni s'o rupe puntea
Că mâna gândurilor mele
Ți-a desmerdat azi noapte fruntea?

DEM. PASCU

Carte postală

— Aceleiași —

Frumoasa mea, când dormi în așternut,
Pe puiul mic de pernă între dantele,
Imi vine să m'aplec, cu doruri grele,
Căpșuna gurii mici să ți-o sărut.

Pari un copil din basm, un trandafir,
Împodobit cu borangie din soare,
Cu plete resirate pe ninsoare,
Cu gene smulse dintr'un patrafir.

Crai Nou ai pus sub buze de aclaz,
Și cum zâmbești prin somn îmbujorată,
Cobor ușor pe perna fermecată,
Și stau așa: obraz lângă obraz...

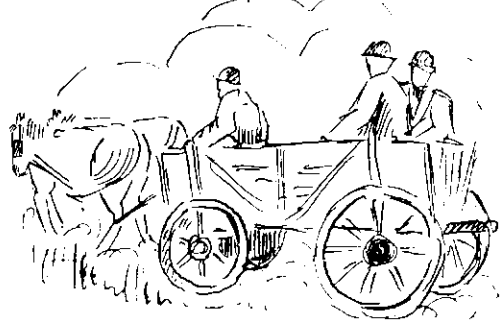
D. IOV

A R S I T A

de ION I. BORSAN

Este ora două. Am pornit din sat la unu și mi se pare că mergem de când lumea. Și cât mai avem încă de mers! Căruțașul ne-a spus la plecare că, cel mult peste cinci ore, ne dă jos la Hotin. Călătoria mi-a surâs la început, dar hărducăturile căruței, la care se mai adăagă și căldura grozavă ce se revarsă în valuri nesfârșite asupra noastră, mi-a topit toată bucuria și curiozitatea cu care pornisem. Mă uit la doctor — tovarășul meu de drum. Privește înainte cu ochii pe jumătate închiși. Pare că nu înțelege nimic din ce-aceea vede. Căldura este atât de apăsătoare, încât ne destramă și gândurile. Leagănul pe care stăm are arcurile anchilozate, astfel că pietrele de pe șosea parcă le simt cum se sparg în capul meu, când roțile căruței trec peste ele. Doctorul se întoarce spre mine și-mi vorbește cu vocea stinsă.

— Eu sunt de părere să ne întorcem... decât să mergem încă cinci ore în condițiile astea, prefer să mă dau jos din căruță și să mă culc în lanul asta de orz, până diseară...

Orz este și pe-o parte și pe alta a șoselei; îl vedc încă și-mi închipui cât de răcoare trebuie să fie celui care ar sta acolo. Doctorul este un mare iubitor al naturii cu... umbră, al naturii lipsite de un soare căinesc cum este cel de acum; îl aprob în mine, dar... tac. Tace și el, iar căruța ne duce mai departe. Căi care ne trag, își poartă cu atâta indiferență copitele, încât aștept să se oprească, din clipă în clipă. Dar nu se opresc; sunt mari și proști.

Mă gândesc că dacă aș fi eu în locul lor, de mult m'aș fi oprit sub umbra unui copac sau la gura unei fântăni...

Un câine a apărut de nu știu unde, și acum merge pe lângă noi. Nu-mi mai pot stăpâni mirarea, și-i strig: „De unde, și încotro amice?... Intenția mea a fost amicală, dar tonul fiind prea strident, câinele s'a oprit o clipă pe loc și m'a privit speriat, apoi s'a întors și a dispărut în lanul de orz. Imi pare rău că n-a părăsit; era, și el o ființă mai mult în pustietatea aceasta prin care călătorim — trei oameni și doi cai.

Căruța a părăsit șoseaua cu bolovani și a apucat pe un drum de țară. De soare tot n'am scăpat, dar sdruncinăturile căruței s'au mai redus. Căruțașul, din plictiseală și din prea multă căldură, s'a apucat să vorbească; întâi, singur, apoi cu caii și după aceea, cu noi. La început nu-l ascultam, dar el nu se dă bătut. S'a întors cu fața spre noi și ne povestește despre viața lui. A luat-o dela Adam. Nu aud decât câte o vorbă, două, fără legătură: „...opt copii... părinți săraci... lume rea... război... mamă văduvă...”. Căi au domolit pasul — vor și ei să asculte parca ce spune stăpânului lor. Acum s'au oprit. Parcă s'a oprit toată lumea odată cu el. Nu se aud decât muștele ce roesc pe lângă noi. Popasul se prelungește prea mult. Cu greutate, căruțașul înțelege că trebuie să pornim. Căi merg mai repede acum. Căruțașul tăce un timp, apoi își reia firul povestirii, cu fața întoarsă din nou spre noi. Vorbește, vorbește, vorbește. Căi iar ciulesc urechile. Au mișorat pasul și din nou se opresc. Un vârf de bici, tras a lene, îi urnește din loc. Dar căruțașul vorbește mai departe. Căi iarăși ascultă și încetinesc pasul. Mergem ca o corabie cu pânzele moarte...

— Mai este mult până la Hotin? îl întreb pe căruțaș.

— Vre-o treizeci și cinci de kilometri, răspunde el, nepricepând de ce îl întreb.

— Ce zici, ajungem până mâine dimineață?

El a înțeles dedesubtul vorbirii mele și acum măna căi ceva mai repede. Dar mâncărimea de limbă nu-l slăbește. Iar se întoarce cu fața spre noi și ne vorbește — de astădată, despre dușmanii lui din sat. Aștept să văd dacă se vor opri caii iarăși, fiindcă încep să bănuiesc ceva. Așteptarea mea nu durează prea mult, și caii din nou se simt obligați să se oprească. Am înțeles complicitatea dintre stăpân și animale: de câte ori căruțașul este întors cu fața spre noi, caii știu că au voie să se odihnească. Căruțașul nostru este de meserie căruțaș. Cară marfă evreilor la Cernăuți, la Lipceni, la Noua Suliță și la Hotin. El știe că, de dragul clienților lui, nu face să-i obosească prea mult caii și de aceea i-a dresat în felul presupus și descoperit de mine. Încearcă și acum sistemul practicat față de ovrei, dar cu mine nu-mi merge.

Il bat ușor cu palma pe umăr și-i spun:

— Știi ceva? — lasă-mă să măn eu caii și treci d-ta în locul meu, și vorbește după aceea cât vei vrea.

A văzut că este prins și a tăcut.

La câțiva kilometri înaintea noastră se vede o casă așezată lângă drum. Parcă ar fi un han. Căruțașul, cred că știe precis ce este, fiindcă a trecut de multe ori pe drumul acesta, dar mi-

teamă să-l întreb fiindcă știu că i-aș deschide din nou pofta de vorbă și după aceea numai bine am face câteva ceasuri până acolo.

Am ajuns la casa cu pricina. Nu m'am înșelat: e un han. Căruța s'a oprit în dreptul unei fântăni. Pe o tablă prinsă de gard stă scris: „Cine trece pe aici și nu se oprește, mi-i dușman; cine se oprește și intră, mi-i prieten”. Îi spun doctorului:

— Hai să dovedim stăpânului acestui han că nu avem nimic împotriva lui.

Ne dăm jos din căruța și-i spun căruțașului:

— Noi ne ducem să bem câte un pahar de sifon, fiindcă ne este gura uscată de atâta praf și căldură.

— De ce nu beți bere mai bine? — ne întreabă el nedumerit — e altfel decât țifonul, mai bună.

— O fi, dar la drum lung și prin soare face rău, îi răspund eu apăsător.

El rămâne să dea apă la cai, iar noi ne îndreptăm spre intrarea hanului. Picioarele ne sunt amorțite și umbriam impleticindu-ne ca niște paralizici. În odaia în care intrăm e umbră și răcoare. Ne așezăm la masă și cerem două sticle mari de bere. Când ni le aduce și punem mâna pe ele ni se pare că am da de o comoară. Turnăm în pahare cu o adevărată religiozitate. Spuma n'o mai putem stăpâni și se revarsă peste marginile paharelor ca o cascadă de ivoriu. Buzele o sărută prelung și sorb lichidul ca pe-o viață nouă. După primul pahar, ochii re dau pe față toată ferocitatea ce o simt inimile noastre. Mai turnăm și bem din nou. Acum ne-am răcorit și ne-am liniștit. După o pauză mai bem ce a rămas, plătim și șim Afară, căruțașul tocmai terminase o dată apă cailor.

— Brrr... ce sifon păcătos — zic eu — parcă am băut apă clocită — și mă cutremur tot.

— Păi, nu va spuneam eu, să beți mai bine bere, sau să fi stat aici și să fi băut apă rece, ca mine — ne spune căruțașul cu un ton de ușoară muștrare, întovărășit și cu un zămbet pușin ironic. Îi dăm dreptate și ne suim la locurile noastre. Înainte de a porni, îi spun doctorului să ne facem ca dormim ca să scăpăm de pâlăvrageala căruțașului.

Am pornit. Căldura — o fi poate aceeași de mai înainte, dar acum o simt mai pușin. Am curajul chiar s'o și înfrunt: îmi scot pălăria și merg cu capul gol. Incep să casc; doctorul știe de ce este vorba și cască și el. Eu casc însă cu adevărat. Simt cum mi se strecoară în vine o moleșală. Capul își ține cu multă greutate echilibrul pe umeri. Căscăturile se succed tot mai des. Doctorul face exact ceea ce fac și eu. Nu știu dacă mă imită sau e natural și el „a și mine. Ochii mi se închid, urechile își închid porțile și peste câteva minute adorm cu adevărat. Visez că ne-am oprit. Mă lupt cu căruțașul, îl dau jos din căruța și pun eu mâna pe hățuri; caii nu mă ascultă însă și nici nu se gândesc să pornească. Strig după căruțaș, dar el nu e niciăeri. Noaptea se apropie de mine ca o namilă mare și neagră. Intinde niște aripi uriașe, mă strânge în ele și vrea să mă smulgă din căruța. Mă sbat, strig după ajutor și... mă trezesc. Mă uit în jurul meu și mă bucur c'am scăpat de-un vis urât. Când bag însă de seamă, căruța stătea. Doctorul adormise și el, iar căruțașul opri-se caii. Mă gândesc că dacă nu m'aș fi trezit la timp, cine știe cât am fi stat acolo. Gândul unei asemenea păcăleli mă revoltă și strig la căruțaș:

— Să știi că, dacă nu ajungem la Hotin cel mai târziu la ora 7, nu vezi nici un ban dela noi.

Îndărăjirea și amenințarea mea îl face să-și schimbe atitudinea nepăsătoare de până atunci. Căruța pare acum trasă de alți cai, fiindcă și căruțașul pare a fi altul. Doctorul, care s'a trezit, este foarte încântat de noua înfățișare a lucrurilor. Ar trebui să mă bucur și eu, însă, fie din pricina berii, fie din pricina soarelui, simt cum încep să-mi svănească tâmplele și să-mi ardă ochii. La început sunt numai neliniștit și nu dau prea multă importanță acestei turburări prin care trec, dar după vreo doi kilometri de mers, mă văd căzut pradă celei mai cumplite dureri de cap. Schimbarea bruscă a sănătății mele este observată și de doctor care, foarte îngrijorat, mă întreabă ce am.

— Mă doare capul rău de tot! — îi răspund eu.

— Asta-i din pricina căldurii și a sdruncinăturii — pune el diagnosticul.

Căruțașul, căruia nu i-a scăpa nici o vorbă din ce-am spus noi, își dă și el părerea:

— Atunci să măn caii mai încet.

— Ba să faci pe dracu 'n patru și s'ajungem cât mai repede la Hotin — îi strig eu infuriat de insinuarea lui. El strânge din umeri și se întoarce spre cai. Imi vine să mă reped la el — ca în vis — și să-l arunc jos din căruța. Acum știu că din pricina lui mă doare capul. Ne-a trăgănat 5 ceasuri și n'am făcut nici 20 de kilometri. Cu oricare altul în locul lui am fi fost peste un ceas, cel mult un ceas și jumătate în

Hotin, dar cu asta nu știu dacă vom ajunge la 9.

Capul mă doare îngrozitor și la fiecare hop al drumului mi se pare că se va sparge...

Din roilul de muște care zboară în jurul cailor încă dela pornirea noastră din sat, s'a desprins una care începe să se învârtăscă tot mai insistent în jurul meu. Face două, trei volte în aer, apoi mi se așează ba pe frunte, ba pe nas, ba pe gene. Își alege ca loc de aterisaj cele mai sensibile puncte ale feței mele. Într'un moment de neatenție din partea mea, mi s'a așezat drept pe buze. Senzația ce mi-a provocat-o, m'a seos din fire. Incep să dau din mâini în toate părțile, crezând că poate o voi lovi. Apărarea mea durează câteva clipe, dar nu izbutesc să fac nimic altceva, decât să-mi măresc și mai mult durerea de cap și să-mi atrag o privire plină de compătimire din partea căruțașului. Musca a așteptat, ascunsă pe undeva, să mă liniștesc; apoi s'a apropiat din nou. Iarăși se învârtăscă în jurul meu. O pândesc foarte atent și sunt hotărât s'o prind vie pentru ca s'o judec după aceea, așa cum merită. Nepăsarea mea calculată nu este însă un semn bun pentru ea și de aceea se mulțumește numai să zboare pe lângă mine fără să se mai așeze. O mai pândesc câteva timp, apoi mă plictisesc și o las în pace. Cred că s'a speriat de furia mea de a-dineori Durerea capului mă face să-mi retrag și ultima santinelă a atenției...

Deodată simt după ureche o înțepătură deat de puternică, încât fără să-mi dau seama, mă pomenesc strigând de durere. Musca și-a bătut și de astă dată joc de mine și din nou mi-a scăpat. O văd cum face un salt în aer, apoi se întoarce și-mi zboară drept pe sub nas: se duce vreo patru metri în lături, și după aceea se întoarce, iar când a ajuns în dreptul meu, se oprește scurt și pe urmă se ridică în sus. O urmăresc cu o privire de asasin. Să am o pușcă aș trage în ea. Adică nu, am uitat, mai bine s'o prind vie. Ah! s'o prind vie, aș zice cu simt cel mai norocos om. Căruțașul ă uitat cu totul de cai și s'a întors deabinele spre mine. Nici nu-și poate închipui altceva decât că'm innebunit. Îl văd cu figura speriată și mă bufneste rasul. În aceeași clipă ărsă, musca mi s'a așezat drept pe vârful nasului. Atăta îndrăzneală din partea unei vietăți atât de minuscule mă miră la culme. Musca pare a se simți destul de bine pe noua ei poziție, cucerită cu atâta îndrăzneală. Până acum i-a fost, mă gân-

desc eu. Am luat o hotărâre eroică: o las să mă înțepă în voie, iar pentru a n'o speria, îmi imobilizez mușchii feței.

Pe de altă parte, îmi potrivesc mâna dreaptă pentru suprema lovitură. Cu ochii încrucișați îi pândesc fiecare mișcare. O văd cum își freacă picioarele de dinapoi, plină de mulțumire. Are o culoare albăstrie-închisă, parc'ar fi făcută din oțel călit; aripile îi sunt transparente și au niște vinișoare care par când violete, când verzi. O văd cum își pregătește trompa ca s'o înfigă în piele. Mă gândesc: S'o las? — să n'o las?... Conchid că nu-i încă momentul cel mai potrivit să termin cu ea, și-i mai dau un scurt răgaz.

În tot acest timp îl simt pe căruțaș cum mă privește, dar nu mai știu ce figură face. Aș vrea să mă uit la el, dar mi-i teamă că atunci când voi mișca ochii, se va speria musca și va sbura. Ar fi și păcat că după atâta așteptare și calcul să-mi scape cel mai mare dușman al meu. El, și parcă sunt așa de greu de închipuit gândurile căruțașului din aceste clipe — Uite, simt că s'a oprit și căruța; vrea probabil să vadă și mai bine ce se petrece cu mine. Imi vine să strig la el să măne caii mai departe, dar teama de a nu speria musca, îmi ține gura închisă.

Mă mir însă că doctorul nu face nici o mișcare. El ce-o fi crezând oare?... Gândul acesta îmi sfredelește creierul ca un burghiu. Pușin îmi pasă ce și-o fi închipind căruțașul, dar părerea doctorului nu mă poate lăsa indiferent. Știu că doctorii scotesc, pentru anumite motive, pe toți oamenii nebuni, dar dacă la părerea asta generală a lor, se mai adăagă și constatarea unor manifestări ciudate — așa cum sunt manifestările mele de acum — atunci ei știu că au de a face cu o nebunie perfectă.

Oare să mă scotească prietenul meu nebun? Nu cred. Atunci de ce nu se mișcă? De ce nu mă scutură de umeri să vadă ce este cu mine. Stă nemișcat la fel cum stau și eu. De ce?... Nu mai pot suporta greutatea acestui gând și vreau să mă uit la el. Cu orice risc — chiar de-ar sbura și musca — dar înlocuirea mea de a mă elibera de sub jugul imobilității ce mi-l impusesem acum câteva minute, nu-mi servește la nimic: rămân țepăpan mai departe. Mai încerc odată... și încă odată, dar eforturile mele se isbesc de pasivitatea trupului, ca valurile mării de o stâncă de granit...

...Durerea capului n'o mai simt și nici

De vorbă cu Julien Green

Plănuiesc de mult un studiu asupra lui Julien Green, scriitor pe care îl socotesc atât de perfect, de unic, de singular în literatura actuală, încât și ezit și ași vrea să scriu numai despre el, continuu. Poate de aceea îmi și amân mereu eseuul, pentruca isprăvindul, să nu-mi iau bucuria de a mai scrie despre Green. „Adrienne Mesurat”, „Le viathan”, „Montcenis”, „Le Voyageur sur la terre”, „Minuit”, l-au așezat în galeria marilor scriitori și l-au încadrat deosebit de ei, încât nu pot să-l alătur de niciunul, nici să-l asemăn.

Întâlnindu-l, cerându-i un interview, întrebările mă îmbulzesc, și întreb stângaci lucrurile cele mai greoaie. Îl întreb de pildă, drept început:

— Pentruce scrieți?

Și aștept formula savantă pe care o merit drept pedeapsă. Julien Green are în gând, în glas și în ținută noblețea și simplitatea scrisului său.

— Pentrucă am nevoie să scriu. Sânt ca un măr care face mere și nu poate face altceva.

— Atunci nu dintr'o stimă superioară pentru literatură, ca pentru un lucru ales dintre toate?

— Nu cred. Nu socotesc literatura cea mai înaltă activitate omenească. Dar cred că scrii, când nu poți să n'o faci și că eu personal sânt făcut așa, ca să scriu.

— Nu socotiți însă că toți cei ce scriu cred că au aceeași chemare, și că ceea ce îi numesc vocație poate fi una și talentul alta?

— Nu cred că cineva care scrie sub un imbold interior atât de mare încât să nu-l poată opri, poate scrie prost. Literatura lui poate fi stângace, nicio-dată proastă. Atunci când spui adevărul tău, fără ocol și disimulări, fără să pui intenții străine de însăși literatură, faci artă adevărată.

— Are adevărul atâta importanță în artă?

— Cât și în viață, adică o importanță absolută. Artă e mijlocul să spui mintina cu sinceritate, să crezi în realitatea ei. Artă din care adevărul lipsește e „literatură”, adică gen inferior.

— Dar acest adevăr e totdeauna personal și fuga în artă e poate numai o fugă în tine.

— E o fugă de iluzie, pentrucă iluzie nu e arta, ci lumea materială. Artă nu e un artificiu, ci e, dimpotrivă, un drum spre esență, dincolo de umbra pe care o numim realitate. O evadare, da,

dar nu în afară, ci înăuntru coji de aparență în care trăim.

— Vă surprindeți iubind literaturi care vă seamănă?

— Nu, cred că dimpotrivă. Imi place Paul Claudel, și nu cred că se poate ceva mai opus mie, imi place André Gide. Socotesc „Si le grain ne meurt” o carte deosebită, remarcabilă.

— Dar literatura feminină de azi?

— Cred că Anglia mai ales, numără azi autoare de mare preț, ca Virginia Woolf de pildă. Colette e pentru mine o mare scriitoare, și cred că are cinstea să fie singura în Franța.

— Faceți un capitol aparte din această literatură feminină?

— Cum ași putea? Nu există decât literatură bună și literatură proastă. Alte categorii ar fi arbitrar.

— Ce plănuți acum?

— Scot în Septembrie un mare roman, în care fantasticul se îmbină cu realul.

Mă gândesc la atât de noul și ciudatul fantastic al lui Julien Green. Mi-aduc aminte, că vorbind odată despre romanul său psihologic, l-am asemănat într'un articol cu un Dostoievski grefat pe un nou Balzac. Îi pomenesc acest lucru. Are un aer pușin jenat. Mă gândesc că iar mi-a fost elogiul greoi sau nedorit.

D-nul Green îmi mărturisește că n'a citit pe Dostoievski, că nu cunoaște decât două nuvele.

— În general citesc foarte puțină literatură. Mă interesează mult filologia, autorii clasici, Biblia.

Graba noastră de a citi tot, de a fi la curent, orgoliul nostru de a ști ultima carte apărută!

— Biblia? Credeți că poate fi sau trebuie să fie o legătură între religie și artă?

— Toate cuvintele sânt prea elastice, prea susceptibile de multe înțelesuri. Chiar dacă ași spune între Dumnezeu și artă, și tot cuvântul Dumnezeu ar putea fi divers descifrat. Cred că scriitorul, chiar cel care se crede ateu, e strâns legat de un Dumnezeu al adevărului, al justiției, fără să știe, fără s'o spună. Servește ceva, care, în esență, face parte din Dumnezeu.

Este ceva în d-nul Julien Green, curățat de poză și pedantism, drept și înalt, atât de limpede încât trebuie să faci un efort ca să-ți dai seama ce vastă febră trebuie să închidă acest calm.

LUCIA DEMETRIUS

capul parcă nu-l mai am. Ochii nu mai văd decât ceva roșu, întins până departer — la orizont. Unde o fi musca?... Unde-i căruțașul?... Unde-i doctorul?... Dar eu, unde sunt?...

Intrebările acestea se învârtesc tot mai nebulos în jurul meu. Parcă le văd și le aud — ca și cum ar fi materiale — dar nu știu ce este cu ele și ce vor. O căldură de iad îmi cuprinde tot trupul și simt cum mi se topește os după os. Mă fac mic, tot mai mic și în curând nu mai sunt decât o grămadă de carne, care se svârcoleşte pe jos, ca o meduză. Vreau să chem pe cineva să mă ajute spre a mă ridica, dar știu că nu e nimeni pe aici. Sunt singur, poate singura ființă de pe fața pământului. Nu-mi mai amintesc cine sunt, de când trăiesc și dacă am cunoscut cândva vre'un om. Aș vrea să beau apă ca să mă răcoresc, aș vrea un râu, un fluviu aș vrea, atât mi-e de sete, dar aici totul este uscat și arde: arde cerul, arde pământul, arde aerul, arde eu — nimic nu-i care să nu ardă. Ah! să-mi dea cineva apă să-mi ud gura doar, dar mai mult nu se poate, și mai simt gustul apei pentru ultima dată măcar. Nu-i în tot iadul acesta nici o picătură de apă?

Cum stau așa, cu urechia lipită de pământ, aud apropiindu-se un sgomot produs parcă de mersul apăsat al unui om. Nu mai pot vedea nimic însă, fiindcă ochii s'au topit și ei de atâta căldură. Sgomotul a devenit tot mai lămurit și când a ajuns în dreptul meu, a încetat brusc. Omul care mergea — om să fi fost oare? — s'a oprit. Ce va face acum cu mine? Dacă l'aș vedea, sau dacă i-aș putea vorbi! — dar nu mai am nici ochi și nici gură. Nici nu-l mai aud. A plecat? Am asurzit îmi? Aștept, aștept o veșnicie să se miște, să vorbească, dar așteptarea este zadarnică. Mă gândesc că totul n'a fost decât o amăgire a urechilor mele. Desnădejdea mă cuprinde din nou. Imi dau foarte bine seama că voi muri; aceasta mi-ar fi de altfel, singura scăpare...

Dar, oare, n'am murit?... Gândul acesta mă îngrozește. Aș vrea să mor ca să scap de chinuri, dar dacă ele rezultă chiar din faptul că'm murit? Voi ră-mâne veșnic în singurătatea aceasta aprinsă?...

Dacă aș mai avea lacrimi aș plânge — dar ele au secat; dacă aș mai avea gură, aș striga — dar ea nu se va mai deschide; dacă aș avea picioare, aș fugi — dar ele sunt fără oase. Atunci, ce-mi mai rămâne să fac?...

În clipa asta, când nu mai am nici o nădejde, simt că mi-a căzut ceva rece — ca o picătură de ploaie — pe frunte. După aceea aud pe cineva vorbind lângă mine; nu știu ce spune, fiindcă odată cu vorba lui se revarsă asupra mea un potop întreg de apă. Apa curge în valuri nesfârșite, rece și curată. Imi vâr capul tot mai adânc în acest șivou și beau cu lăcomie, beau până simt că nu mai am unde să înghit atâta apă. Gura mi se desleagă, oasele îmi cresc din nou, infernul din jurul meu se stinge și ochii se deschid. Privesc și mi se pare că nu este adevărat ceea ce văd. Sunt nedumerit și am privirea speriată.

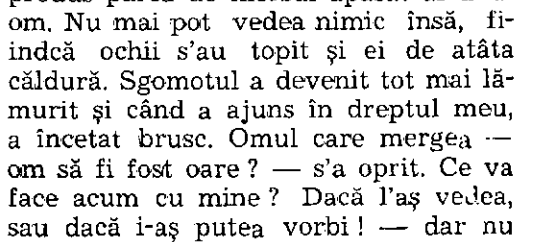
— „Am crezut că ai murit” — spuse cineva lângă mine. Mă uit la cel care vorbește: este doctorul. Alături de el stă căruțașul cu fața alurită. Deschid mai bine ochii și atunci înțeleg cu adevărat unde mă aflui. Stau lungit jos lângă o fântână, iar pe mine și lângă mine este numai apă. Căruța este oprită la marginea drumului. Căruțașul ține o găleată în mână.

— Să mai scot apă, domnule doctor? — întrebă el.

— Da, mai scoate — i se răspunde. Când să mă lămuresc bine la ce-ar mai folosi apa scoasă de căruțaș, acesta mi-a și turnat o nouă găleată în cap. Apa rece mă face să sar în sus, ca mușcat de șarpe.

— Acum nu mai este nevoie de apă — spune doctorul răsând.

Eu sunt ud leoarcă — aș putea spune că sunt un om... inundat. Mă mir că

nu mă supără această neobișnuită situație în care mă aflui împotriva voinței mele, dar mi-aduc aminte de pârjolul din coșmarul de-acum câteva minute și bucuria mea c'am dat de apă e nesfârșită.

În locul durerii de cap, nu mai am decât o ușoară amețală. Aștept să se scurgă apa de pe mine, apoi mă sui în căruța. Înainte de a porni mă uit la ceas: este șapte, iar până la Hotin mai avem de făcut 20 km.

De acum încolo, mi-i indiferent dacă acest drum îl vom termina, astăzi, mâine dimineață sau peste o săptămână. Coșmarul de adineaori, care-mi mă sfredelește încă amintirea ca un fier înroșit în foc, m'a învățat să fac socoteala orelor și a kilometrilor, atunci numai, când am sosit la locul spre care am pornit, iar nu înainte de a fi ajuns acolo.

CARTEA FRANCEZA

M-me Claude Aragonnès: Marie d'Agoult (Une destinée romantique)

(„Hachette“ — Paris, 1938)

Studiul biografic pe care d-na Claude Aragonnès îl consacră contesei Marie d'Agoult, una din femeile celebre ale veacului trecut — de o celebritate scandaloză, e drept — a fost încununat în primăvara acestui an, cu importantul premiu literar „Fémina-Hélène Vaccaresco”, ceea ce va avea ca urmare, datorită atenției pe care o atrage asupra-i, să înlesnească o grabnică și, se pare, definitivă revizuire a acestui interesant „caz”.

Pentru că biografia de față, care încearcă să fie ceea ce se chiamă „o reparație” postumă a istoriei, surprinzător de întârziată chiar, se sprijină pe o strictă documentare, aducând în desbater piese de o valoare netăgăduită pentru revizuirea procesului, cum sunt **Memoriile eroinei și Corespondența** între ea și Liszt, recent publicate în ediție curentă, — deosebit de numeroasele mărturii invocate, din literatura timpului, arhive particulare și corespondență inedită.

Marie d'Agoult

Destinul „romantic” al contesei D'Agoult prezintă, cel puțin în prima parte a desfășurării lui, dacă nu și în desnodământ, o asemănare izbitor de pronunțată cu acela al unei alte „nefericite” celebre, eroină de roman aceasta, anume Ana Karenin. Ca să-și poată una viața cu aceea a bărbatului pe care-l adoră și să-l poată urma pretutindeni, amândouă au renunțat la rangul și situația lor socială, la copii și la intimitatea căminului conjugal, în sfârșit la tot acel sistem complicat de interdicții și îngăduințe urzite pe criterii categorice distingând între ceea ce „se cuvine” și ce „nu se cuvine” și care, fără întârziere și fără cruțare reacționează împotriva oricui încearcă să le înfrunte sau să le înfrângă.

Legătura publică a contesei D'Agoult cu Franz Liszt a fost unul din scandalurile cele mai răsunătoare ale epocii. Ceea ce conștientizarea ei nu i-au putut ierta, a fost mai cu seamă lipsa de ipocrizie, cinismul aparent al gestului ei, socotit ca o sfidare fățișe adusă regulilor moralei oficiale, încuviințată chiar dacă nu practică de toți acei severi cenzori de moravuri cari ridicau piatra, în numele acestei morale.

Mărturiile contemporanilor sunt de acord în recunoașterea frumuseții seducătoare și a farmecului personal atât de atrăgător, radiind ca o emanție misterioasă din întreaga ființă a Mariei d'Agoult. S'a căutat în origina ei etnică amestecul secretului acestui irezistibil farmec, — aliaj prețios intrunind „voiciuma spirituală a temperamentului francez cu neliniștea sensualei și visătoare Germanii”, scrie d-na Aragonnès sau, după caracterizarea lapidară a unuia din numeroșii adoratori ai contesei, Emile Deschamps, — „privire germană și surâs francez”.

Așadar, se pare că spiritul și surâsul îi veneau dela tatăl ei, vicontele de Flavigny, emigrat în timpul Revoluției din 1789 în Germania, unde se căsătorise cu Maria Elisabetha Bethmann, aceasta fiind răspunzătoare pentru partea de umbră și reverie melancolică din temperamentul fiicei lor. Creșterea și instruirea pe care le-a primit în copilărie s'au inspirat deopotrivă dela sugestiile pe care peisajul și spiritul diferit al culturii din cele două țări megieșe le puteau prileji pentru modelarea unui suflet ce părea hărăzit unui destin excepțional.

În atmosfera limpede din Tournaine, unde profilul lucrurilor se desprinde cu o precizie neindolenică, tânăra Marie a fost îndrumată de tatăl ei către primele lecturi esențiale: Montaigne, Rabelais, La Fontaine, iar de cealaltă parte a Rinului, în decorul romantic al

fluviului și al munților împăduriți, a petrecut ceasuri neuitate, citind împreună cu mama ei fermecătoarele basme ale lui Grimm, înfiorându-se de intrigile și comploturile tenebroase din dramele schilleriene, sau descifrând la pian exaltată de geniu muzicii, pagini de Mozart și Haydn. Un concurs de împrejurări aproape unic i-a favorizat asvinsuarea sigură către piscurile cele mai înalte ale vieții sociale și mondene, ale notorietății și strălucirii. Copilăria ei își aducea aminte de zămbetul luminos al unui Goethe, cunoscut la Weimar și de interesul profetic al unui Chateaubriand, pe care acesta l-a arătat când i-a fost prezentată, ghicind cu intuiția genului toată generozitatea sufletului și spiritului copilei de șaisprezece ani.

Eroarea, cu urmări atât de funeste, pe care a săvârșit-o Maria este de a se fi născut — de a se fi lăsat maritată, mai corect spus — cu un personaj șters, contele D'Agoult, pentru care nu simțea vreă înclinare deosebită, — ci numai fiindcă reprezenta un nume și era o partidă dintre cele mai convenabile.

Mediocritatea vieții conjugale alături de un bărbat simplu decorativ, lipsit de acele daruri ale spiritului care o împodobeau pe tovarăsa lui de viață nu o puteau „fără îndoială, satisfăcea pe tânăra contesă. Orgoliul ei găsea în schimb o compensație măgulitoare în faptul de a patrona ca amfitrionă cel mai strălucit salon literar al epocii, prin care au trecut multe din celebritățile artelor și literaturii din acea vreme: Lamartine și Alfred de Vigny, Sainte-Beuve și Lamennais, Eugène Sue, George Sand, Chopin și Franz Liszt, pe atunci în plină efervescență și ascensiune a genului său. S'au simțit numaidecât atrași unul de altul și curând legătura lor deveni publică.

Părăsindu-și bărbatul și copiii, contesa D'Agoult și-a urmat pretutindeni iubitul, prin capitalele și orașele mari ale Apusului, pe unde concertele lui Liszt erau tot atâtea triumfuri pentru el. Zece ani au trăit în climatul frenetic al epocii, răsăm în care dragostea lor n'a fost cruțată de furtunile aprigelor neînțelegeri iscate din ciocnirea unor temperamente atât de pasionate. Înainte cu mult de ultima despărțire, definitivă, pe care nici faptul nașterii celor trei copii în acei zece ani n'a putut-o înlătura, numeroase au fost prilejurile când, în urma discuțiilor inveninate, nefericita femeie își dădea seama de toată zădărnicia sacrificiului său, de nebulia de a-și fi clădit pe această subredă temelie edificiul speranțelor ei de fericire conjugală, presimțind că desnodământul final, oricât l-ar fi amânat nu putea fi decât acela de care se temea mai mult. Când a înțeles că nestatornicia este legea sufletului de artist, mai ales când acesta este un răsfațat al gloriei cum era Liszt, a fost prea târziu.

Societatea contemporană a judecat-o cu asprime, copleșind-o de insulte și necruțându-i calomniile cele mai rău-tăcioase, astfel că vinovăția ei, oricât de gravă, poate fi socotită pe de-a-ntregul răscumpărată. O serie de biografii, începând cu aceea a Linei Ramann, inspirată de prietesa Carolina de Wittgenstein, rivala triumfătoare în inima lui Liszt a Mariei d'Agoult, a transmis posterității imaginea odioasă a unei femei cicălitoare, egoistă și stupid gelosă, care nu putea fi nici pe departe asemănătoare cu aceea care se desprinde din lectura **Memoriilor** contesei sau din corespondența cu Franz Liszt.

Maria d'Agoult n'a fost însă numai o îndrăgostită dar și una din femeile cele mai inteligente și cuate ale secolului trecut, având spiritul larg deschis, 'esne primitor și gustul ideilor generale, cu deosebire exersat în mănăirea celor politice. Colaborarea ei, sub pseudonimul Daniel Stern la „Revue de Paris” și „Le Temps” a revelat publicului un spirit de amplitudine europeană sprijinit pe o întinsă cultură și pe un simț politic excepțional.

Cititorul biografiei de față, care pentru împrejurările arătate are semnificația unui act de dreptate, va fi plăcut surprins neîntâlnind nicăieri lirisul apogetic la care s'ar fi așteptat fără să-l fi dorit ci dimpotrivă, o sobrietate a tonului și o cumpătare a expresiei ce nu puteau decât servi scopului acestei cărți.

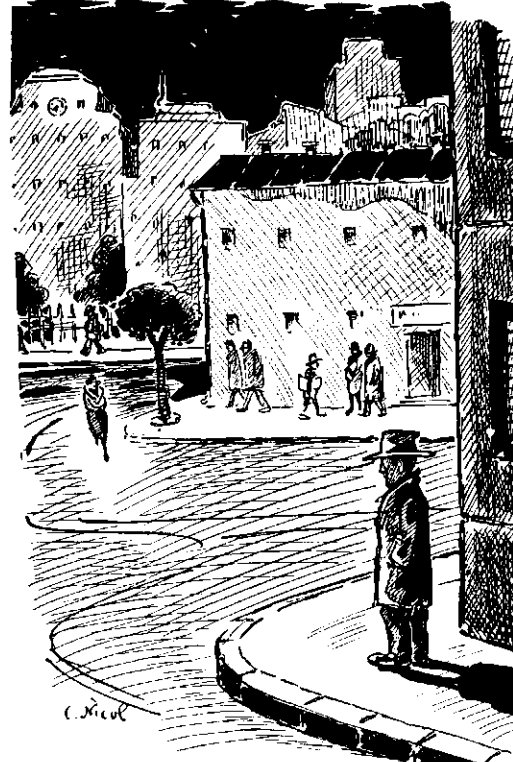
NOELE EDMOND-ABOUT: „Frère jaune” (Ed. Jules Tallandier).

Pentru un tânăr artist debutant în cariera scrisului, faptul de a purta un nume care se leagă, în trecutul literar al unei culturi, de o operă durabilă, po-

Vine de undeva un zvon tainic și nelămurit; tainic — parcă de floare ori de cântec. Pașii se încetinesc în cadența unei melodii. Primăvară! Primăvară, peste orași și peste oameni.

Doamna de alături întoarce capul. Se privesc zăbind amândoi. Și se înțeleg. Cu siguranță se înțeleg. Nu seamănă cu fata lui. Doamna e blondă. Înaltă, cu ochi albaștri, are aninat la haina scumpă de astrahan, în dreptul inimii, un buchet de violete.

A întors capul s'o privească din nou.

În același timp s'a felicitat singur și sincer: doamna așteptase pe cineva. Sosi un domn cu pardesiul gri; s'a aplecat, sărutând mâna doamnei și în urmă pardesiul gri a prins brațul doamnei. Tre-când pe lângă el, i-a surâs ea, ca unui bun prieten. Gândi, pe urma fericirii lor: „fericiți!.. ca și mine, fericiți!”.

Ceasul — 8 fără 25!

Socoti cu voce tare aproape: „Dela birou 5 minute... alte cinci până se îmbracă”.. și ca întotdeauna și-o imaginează sosind... Il va zări de departe, zăbindu-i. Vine cu pas micuț dar precipitat. Printre șirurile de oameni numai ochii au rămas de ea, ochii fetei lui, luminoși ca un far noaptea pe mare și tot ca el călăuzitor corăbiei pe mare.

Îi va strânge mâna, prin mânăsa căreia simte căldura pumnului. Va spune el întâiu ceva, să-i facă plăcere sau s'o facă să râdă. Râde așa de frumos... B încă frig și obraji-i sunt îmbujorați. Clipește des pleoapele, întârzie o clipă privindu-l și deabia în urmă fulgeră pe gura tăiată nu prea scurt sclipirea dinților și mai albi din gulerul de blană al hainei, ridicat până deasupra bărbiciei. Fata lui nu are ca doamna cu buchetul de violete, zuluți, pentru că se piaptănă strâns, în cărare, numai cu o buclă în locul ochului. Are, în schimb, părul șaten închis — și un nume cât ea de mic.

Au trecut zece minute peste timpul hotărât. Alarmat, privește ceasornicul din față. „Da, cine vine 'ntâi așteaptă!.. Uite, aștept... Dar ce-o fi făcând de nu mai vine?” Încă o clipă de așteptare și știe ce va urma. Om foarte curios, spune ea deseori. Și de multe ori îi dă și el dreptate... Încă cinci minute și farmecul s'a stins... — cu toate că deasupra Universității, luna, sau tocmai din pricina asta, luna e neobișnuit de mare astă-seară și de albă.

Își cunoaște de mult în asemenea împrejurări „programul” și tot pe atât inima. Va fi la început nerăbdător. Apoi, rând pe rând și exact în mișcarea arcului din cadranul ceasornicului îl vor cuprinde; panica, gelozia, furiile, stropi de sudoare pe frunte, tristețea, gânduri sumbre, violența, ura, dispre-

te fi socotită ca o moștenire împovăra-toare și o recomandare îndolenică pentru a-i înlesni pătrunderea în notorietate.

Numele lui Edmond About, pe coperta primei cărți a unei scrieri, implică pentru nepoata lui o răspundere sporită și riscul unei primejdieose comparații din partea cititorului predispus la o îngăduință cumpătată.

E cel mai frumos merit al romanului **Frère jaune**, — mișcătoarea poveste a unui copil tonkinez — acela de a înlătura dela primele pagini, orice rezerve de acest fel, prin revelația unui talent stăpân pe gama variatelor posibilități de expresie a unor însușiri între cari trebuie în primul rând subliniată grația discretă și sprintenă a umorului.

Neuitata figură a „Domnului Ambulant” a căruia filosofie amabilă răspunde cu generositate mierea înțelepciunii practice adunată dealungul peregrinărilor de-o viață 'ntreagă, ca și paginile de o tragedie sensualitate, în care copilăria micului Tiou se trezește turburată la viețușimburilor sunt mărturii și fâgădueli temeinice ale unui talent dintre cele mai înzestrate.

MIHAI NICULESCU

PRIMĂVARĂ...

de GEORGE DORUL DUMITRESCU

țel pentru tot ceea ce proști ca el au numit prosteste „etern feminin” și sexul — săracul Schopenhauer avea dreptate — sexul, nu știu pentru ce, frumos...

Luna i se va părea stupidă; își va plânge de milă și ca încheire va injura crunt femeia, toate femeile pământului.

! — Jartă-mă te rog, te-am făcut să aștepti.

A spus „jartă-mă” așa de tandru și de dulce încât lui îi este ciudă: a și început s'o ierte.

— Ești supărat, ai dreptate, dar nici eu nu sunt de vină.

— Nu...,, — întrerupse el teribil de ironic, nu, eu sunt de vină.

— Nu așa... Gândește-te și tu, a trebuit să așteptăm pe domnul Popescu dela directorul general, cu autorizațiile de import scălite. Și ticăit cum e d-l Popescu...

— Pe mine nu mă interesează autorizațiile tale și nici d-l Popescu al tău!

— Cum — Popescu al meu?

— Mie îmi este de tine...

— Și mie de tine, spuse ea foarte repede și foarte cald; cuvinte în care el recunosc — vocea rotundă.

— Și de întârzierea ta.

— Dar tu de câte ori nu m'ai făcut să aștept!.. Uii!

— Ce-are aface?

— Dragă, a fost vorba de șapte jumătate și cine vine 'ntâi...

— Așteaptă!.. Mergi!..

— Dece vorbești așa? Ești rău și ești nedrept. Cum să fac ce vreau eu? spuse ea cu ochii umezi. Tu încă n'ai putut observa că eu nu fac decât ce vrei tu, numai ce vrei tu.

Inima din el se sbātu astfel ca până atunci.

Îi privi ochii înlăcrimați, mai mari, mai negri.

Aplecase cu gestul ei obișnuit, capul pe umărul drept și degetele care se prinseseră de un nasture al hainei lui țineau strâns o floare. Atunci inima îi dete ghes: „floare pentru tine!”.

Și peste puțin, luna nu i se mai păru stupidă. Fata de alături iarăși fata lui. Schopenhauer — un tâmpit. Și viața frumoasă.

Știau spre casă o stradă mărginită, pe unde el, poet cu sufletul, mai fusese și alte dați și unde-i spunea că înfloresc,

primăvara, ciorchini de liliac — mov, cum e amurgul.

— Mov, cum e amurgul... Ce frumos!.. Spune drept, tu ai făcut vreodată poezii?

El răspunde la bas:

— Siliigur!

— Ai văzut? bănuiam eu, se încântă ea bătând din palme.

— Da, dar le-am făcut numai în viață.

— Numai în viață?... Cum numai în viață?

— Uite așa!

Strada era într'adevăr din cele mai lăturalnice dar și sărutarea lui, chiar pentru o stradă din cele mai lăturalnice, prea lungă. Fata s'a sbātu, a vrut să zică ceva, să-l oprească. „Ne vede lumea!... Pe urmă — ce-i mai pasă ei de lume? Lumea ei, numai el. Singur el...”

Așa o sărută întotdeauna — „fiindcă are buze moi” — spune — pe gură și nesfârșit de lung. Ei îi este rușine să vorbească, să răspundă, e banal, dar nu-i este rușine să-l alinte în gând: „iubitul meu, dragostea mea, sprijinul meu, inima mea!...”

Curios, mult mai mică decât el, nu se ridică pe vârfuri să-l sărute; ajunge așa mică cum e. S'a gândit de multe ori și a ajuns la o singură convingere, singură credință: o înaltă el. Alătura-re lui, cum să spună?, o face să crească parcă-i mai puternică — nu parcă — cu adevărat e mai puternică... Când râde el, râde și ea. A început să-i imite gesturile, felul de a intona unele cuvinte. Are el o vorbă de predilecție, pe care ea nu o poate suferi, vorba definitiv și în orice discuție un gest iarăși definitiv: retează cu mâna stângă făcută lamă de cuțit, tăiș de sabie sau așa ceva, retează scurt, definitiv, așa cum definitiv a retezat și ea într'o zi la birou, fără să vrea, domnului Po-

pescu; și tot ca el, cu mâna stângă din dreptul pieptului, tăiș de sabie, paloș sau așa ceva...

La început, gestul a surprins-o dar cuvântul nu i s'a părut atât de odios. A surâs, și-a privit mâna îndelung și cu ea așa întinsă și-a mângâiat obrazul, lin, dela tâmplă spre bărbie, ușor; e exact cum i-l mângâie el. Acasă toți râd de ea: — „copie fidelă!” — Nu-i pare rău deloc; e adevărat — copia fidelă a lui.

El vorbește puțin peltic, baritonal, cu un savuros accent de gravitate la sfârșitul fiecărei fraze. Într-o convorbire cu el, cât de puțin ai cunoaște regulile ortografice „ascultându-l”, prevezi, simți, ce mai începe și 'ncolo, pui la locul lor și punct și două puncte și virgulă — la perfecție... Ea, a început și ea: voce mai joasă, vorba mai rară, mai sacadată. Au dreptate cei de acasă: „copie fidelă!”

Merg amândoi strănși lipiți și le aține calea, luna. Un vânt subțirel le răcorește obraji. Ea și-a sprijinit capul de umărul lui, potrivindu-și pasul măr-unțel după mersul de alături, mai larg, mai rar.

Sunt ale primăverii și luna, și vântul și inimile lor.

Cerul — greu de stele și înalt, mult deasupra focului nestins și palpător din ele, curat, albastru și adânc. Sgomotul orașului înăbușit, depărtat de aici, face liniștea stăpânitoare. Pașii lor pe caldarâm și în aceeași cadență, n'o turbură — o întregesc. Ea nu mai poate vorbi. Nici el. Și nici nu vrea să vorbească, niciunul. Simt amândoi că orice cuvânt ar fi prea sărac, neîncăpător, rece. Îi prinde brațul mai strâns. Ea își cuibărește mâna în palma lui. E încă frig dar le sunt mâinile calde.

O privește pe furis... „Ce frumoasă e!”... Nimic schimbat, doar poate ochii. Imprumută noaptea, sub cercănele care îi înconjoară, o strălucire tare, de antracit și din culoarea lor de peste zi — un maron de catifea, vanilie castană ori ciocolată, ard cum, încins, două lumini negre așa cum ar arde, dacă s'ar putea să fie vii, laolaltă, întuneric, catran și smoală și dacă nu se întâmplă cumva ca întunericul și smoala să fie câteodată mai puțin negre...

Ochii ei rād, întrebă, vorbesc, alteri răspund, suferă, iubesc. Și totdeauna umezi. Cu alți ochi, și-a imaginat-o câteodată, poate n'ar fi urâtă dar nu va mai fi ea. Privindu-i, el nu se înneacă, cum scrie la carte, în luminile lor, ci se vede mic, mic...

Nu-i cabotin și nici nu dorește s'o amețească cu versuri; mai bine zis nu i-ar conveni deloc ca fata lui să fie amețită cu poezii.

Însă, atunci, n'a mai putut suportă; o privește în ochi până ce începuseră ai lui să lăcrimeze... Poezia a căzut, s'ar spune, aproape singură... Îi deschise: chiar ea, ajutându-i să-și scoată paltonul, îndreptându-i o șuviță lângă tâmplă. I-a spus, cu palmele sprijinite cruce de pieptul lui „desmierdător, că-i foarte dispusă astăzi, că-i voioasă, fericită...”

— Iarna... zăpada... rochia roz... vezi?... Și tu... o! mai ales tu!.. Roz... m'am îmbrăcat pentru tine... Și mânecile bufante... de principesă... ziceai parcă... ori nu... nu principesă... domnișoara... domnișoara floare de piercie...

Era înăuntru o atmosferă imbietaore, plină de ea și de lumina focului într'o sobă de teracotă, din camera aceea mică, mai mult studențească. Lampa cu globul mat, verde închis, pe măsuta ridicată în vraf de cărți lăsa într'o dulce semi-obscuitate locul lor în fața jeratecului. Scelpea în aur iconița Maicii Domnului pe covorul basarabean de lângă sofa și un Verlaine uitat deschis,

pentru „Sagesse”, la pagina 17. Afară ninge. Versurile l-au venit în gând fără voia lui. Și fără voia lui le spuse: „...Dă-mi-i mie ochii negri... nu privi cu ei în laturi, — Căci de noaptea lor cea dulce veșnic n'ai să mă mai sature!”

— Eminescu, recunoscu ea. Răspuns, care l-a îndemnat de atunci s'o iubească și mai mult!..

STRIGOIUL

de prof. MIHAIL VULPESCU

— Păi la ce ți-ai fi spus adevărul?
— Mă-eră frică să nu te stingi de durere.
— De, bătrân sunt, și sunt și uituc.
He! Maica Domnului din Biserica
Domnească mi s'a arătat și mie, acum
două zile, dar am uitat să-ți spun.

— Ea ne-a scăpat pe toți, spuse împăratul.

Și mare veselie a fost, mai ales pe poporenii, că au auzit și ei că s'a spart vâdul strigoiiului ș'al dracului.

Și încălecai pe-o șea și vă spusei povestea așa.

Cu-easă de elevul **Georgescu C. Alexandru**, com. Arțari, jud. Iași, cl. III-a S. N. M. 1937. El a auzit-o dela Andrei Richter, morar tot în comuna Arțari

Poșta redacției

Intre poeziile ce ne sosesc zilnic la redacție, în număr impresionant, sunt unele care vădese oarecari posibilități și anuță — câteodată — un poet. Sunt altele care nu au absolut nimic comun cu poezia deși rimează, deși ritmul e riguros. Acestea ne sunt cele mai neplăcute pentru că timpul trecut cu citirea lor ar putea fi întrebuințat cu mai mult folos în oricare alt mod.

O a treia categorie de versuri, care deosemena nu au nimic de aface cu poezia sunt acelea a căror lectură nu o regretăm, pentru că ne amuză. Ele sunt intr'atât de ridicole, încât clipele de veselie pe cari ni le procură nu știm cum ar putea fi răsplătite. Din când în când, reproducem asemenea versuri, pentru că nu suntem egoiști și vrem ca și cititorii noștri să se distreze.

Aceste poezii se bucură, de altfel, și de o soartă mai bună. În loc să meargă la coș, ele alcătuiesc un dosar voluminos pe care stă scris „Dosarul vesel”.

Intre ultimele perle ale dosarului vesel, — care este mai multe, cum ar zice un cunoscut istoric literar — trebuie să menționăm una recentă. E închinată lui Eminescu și cuprinde și aceste strofe:

Stai printre mii de stele acum
Și cu privirea ta mărească
Te uiți peste a mării ceață
La codrul cel bătrân

Sau:
Murmur izvorul și te chiamă
Să-i sorbi apa, tu și iubita
Dar și a ei viață s'a stins; nefericita
Nici n'a apucat să fie mamă.
Orice comentariu e de prisos

Marinel Sărbulescu. — Am primit reportajul trimis. Fotografic sunt admirabile.

Nici-o pădure fără uscături. — Adevăr grașet. Numai că mai sunt și uscături fără pădure.

Iată de pildă „Hora” duminică:

Se avântă hora încinsă de dor
Se 'nvărtesc flăcăii împrejurul lor
Stau și bat pământul
În sold mână-și pun
— Și reiau avântul
Ca un om nebun (!!!)

Și iată și o horă:
Trei pași la stânga binisor
Și alți trei la dreapta lor
Se iau de braț și se cuprind...

Decât să scrii o horă nebună ca aceea pe care am reproduc-o la început, mai bine citește „Nunta Zamfirei” a lui Coșbuc. Citește cât mai mult și cu atenție. Scrii că nu ai încă douăzeci de ani. Timp, asadar, ai berechet. Pe la 30 de ani încolo, când vei fi acumulat o seamă de cunoștințe, când te vei fi luat de piept cu viața, s'ar putea să ai ceva de spus, cine știe... Atunci poți să scrii versuri.

Ana D. A. — Scuzați eroarea tipografică. Prea multe diminutive. Poezia nu poate fi publicată. Pentru „Sacrificiul” vom sacrifica în săptămâna aceasta un ceas și vă vom răspunde dacă soarta lui vă va să apuce altă cale decât poezia.

Val. — Ce e „Val” ca valul trece. Dar e primul val care trece... la coș. Genul e dificil. Nu vă sfătuiți să persistați în el pentru că a aproape epuizat.

Literat-Caracal. — Lăsați pe alții să constate că sunteți într'adevăr literat. Nu vă recomandați ca atare pe cartea de vizită, pentru că vă contrazic versurile d-voastră:

Statui vovodale răstăgănite
Sub strălucirea cerului de steme.

Sau:
Și spezi lovind de pavezi răsuna.

Menționez că pluralul dela spadă face spade nu spezi. Unui literat nu i se permit asemenea greșeli.

Și totuși, sub noianul de vorbe se ascund și câteva idei și sentimente. Dacă vă hotărâți să înălțurați neghina s'ar putea ca în curând să aveți o recoltă poetică de calitate.

Gheorghe Codru —

Sunt trist și 'n calea-mi de umbre pătă
Mă uit înapoi și-mi văd anii
Îi număr pe deget și iară
Mă'ntrub dacă'n lume nu-s toate minciuni.

Minciuni vor fi toate în lumea asta, „de umbre pătă”. Dar cea mai mare minciună ți-a spus-o acela care a afirmat că versurile duminicale pot fi publicate.

r. st.

A fost odată un împărat. Bun era el la suflet și temător de Dumnezeu, dar nu avea noroc la soții. Pierduse două neveste și ce mândrețe de domnițe! Se făcea nuntă cu alai mare și cu mese ce țineau zile și săptămâni întregi, și la lună, la două luni, i se stingeau și soția. Nu știa ce să mai facă. Se chibzuia el adesea cu sfinții lui. Înălțau și ei din umeri și nu găseau ce să răspundă.

Intr'una din dimineți se sculă și vesel

și îngândurat. Visase că par'că un glas îi spusese incet, la ureche: „Să chemi un zugrav vestit și să-i dai poruncă să-ți zugrăvească icoana Maicii Domnului pe care să o pui alături de icoana. Dar sfințirea ei să nu o faci cu zarvă. Numai tu și cu cel mai bătrân preot din cetatea ta, singuri să fiți”.

Și n'a mai auzit nimic. Nu-i spusese glasul acela, în ce biserică din cetate s'o așeze. Se gândi

CAPITOL: O tragedie în zăpadă

Mai toate cinematografele de premieră, speriate par'că de vertiginoasă ascensiune a mercurului în tubul termometric, au închis, rând pe rând, porțile în așteptarea, sezonului de toamnă, cu filme din belșug și cu o temperatură mai ademenitoare la spectacole de artă odinioară mută.

Sarcina de-a prezenta premiere cinematice pe care căldura nu i-a putut goni din capitală, și-a asumat-o și în anul acesta bătrânul cinematografer „Capitol”, pe care, pare-se, unii bucurășteni orbiți de numele celebre ale vedetelor depe reclamele luminoase ale celor trei cinematografe ce pe bulevardul Brătianu îl căduseră uitării.

Câteodată, căldura de afară devine atât de nesuferită, încât, refugiu într-o grădină răcoroasă e binevenit.

Mai ales — cum a fost cazul filmului prezentat de Capitol săptămâna aceasta — atunci când titlurile filmelor sunt atât de îmbietoare, le vine foarte greu bucurăștenilor încălziți să nu facă o escapadă în cinematograful în care îi așteaptă „o tragedie în zăpadă”.

Și chiar dacă numele de „tragedie” evocă unele lucruri cari au darul să șurlească perii spectatorilor sperioși, celălalt substantiv care amintește locul unde se petrece acțiunea, sună, acum, în epoca sprișurilor la ghiță și a asfalturilor topite, atât de neverosimil și totuși atât de plăcut în urechea spectatorului ahtiat după puțină răcoare. Deci, — de ce să nu mărturisim — am intrat la Capitol dornici de zăpadă cât mai multă zăpadă. Și în această privință am fost oarecum deziluzionat. Căci filmul era englez și nu american.

Pentru americani — cred, un film cu zăpadă s'ar petrece numai și numai în zăpadă. Și aceasta, pentru simplul motiv că la Hollywood nu există cecece numim noi nea. Iar cu naftalină cred că se poate ușor umple o porțiune de loc, care se poate apoi ușor numi — nimeni nu se opune — Montblanc. Cum însă regisorul filmului — un englez, deci om serios, el a evitat astfel de trucuri și ne-a prezentat un film cu zăpadă naturală dar nu atât de multă cât ne așteptam. Poate chiar tot filmul se resimte oarecum, de o seriozitate, nepotrivită acum în epoca nebunelor filme americane. Jocul actorilor, în unele părți ale filmului, lăncezește puțin.

De asemenea i-am reproșat filmului câteva părți neclare. În general, fără ca să fie „o goană nebună pe skiori”, fără ca actorii să fie dublați de „cei mai buni skiori ai timpului” (astea sunt câteva „bombe” ale reclamei filmului este, mai înainte de toate, bine motivat, acțiunea este bine încheată iar în distribuție se află un actor — Ronald Squire, ni se pare — care împrumută rolului său, afară de câteva accente prea teatrale, personalitatea cea mai potrivită unui om de treabă, care a greșit în tinerețe.

Putem spune că filmul ne pare superior celor în același gen, realizate de Americani. Iar amatorilor de senzațional li-i recomandăm pentru partea dela urmă, într'adevăr palpitantă.

E inutil, cred, să mai spunem, că după ce-am ieșit dela acest film răcoros, căldura de afară ni s'a părut mai de nesuferit.

Impresionant e jurnalul O. N. T-ului cu funeraliile Reginei Mame. Mulți spectatori au întovărășit cu lacrimi ultimul drum al Aceleia ce le-a fost Regină

TRAIAN LALESCU

el, se răsândi și hotări s'o dăruiască bisericii lui domnești, unde-i sunt îngropați părinții, moșii și strămoșii și cele două soții.

Așa și făcu. Cu adevărat, zugravul ce zugrăvise pe Maica Domnului o intruchipase în așa fel că părea vie.

O așeză în biserică într'o Sămbătă, după vecernie, fără ca nimeni să știe, decât el și cu bătrânul preot Sofronie, bătrân de parcă-l uitase Dumnezeu pe pământ. Era acum lângă iconostas. Preotul citea iar el, în genunchi, se ruga. În fața Maicei Precurate pusesse și o mășuță pentru flori și pentru Sfântul Mir.

Era intuneric când împăratul și cu bătrânul preot ieșeau din sfântul locaș. A doua zi, preotul bisericii și toți slujitorii altarului rămăseră uimiți la vederea unei așa de frumoase icoane.

„Mai trecu un an și iată că un crainic dela împăratul vecin, Brumă Impărat, veni să-i aducă un cuvânt. Brumă Impărat avea o fată și ar vrea să i-o dea de soție, spunea vestea. El, ce nu avea gând rău, nu se împotrivi. Ba în sinea lui își zicea: „Bine că se mai găndește încă cineva și la mine, pentru însurătoare”. Ii venea greu stingher.

A treia soție!..

Și se făcu și astă a treia nuntă. Mireasa nu s'ar fi zis că era urâtă, dar avea ceva în firea ei ce o făcea să nu fie ca toată lumea.

Pasă-mi-te, d'iași dădu Brumă Impărat fată mare după vădov și încă de două ori.

Avea meteahna, că noaptea se pomenea cu ea că pleacă din pat și cine știe prin ce încăperi ale palatului o găsea dormind greu ca bușteanul. Din senin rămânea cu ochii ațintiți undeva, în gol. Aci era tristă ca mormântul, aci era veselă ca primăvara.

În tot amarul lui, împăratul se bucură, că îi născu o copilă frumoasă ca o cireasă.

Bucuria lui însă nu ținu mult timp, căci venind odată dela vânatoare își găsi soția întinsă pe pat. Crezu că doarme. Ea era moartă.

A dus-o și pe această a treia lui nevestă și a îngropat-o lângă celelalte două.

Fetița creșcu și se făcu mare. Se îndesau peștorii la palatul lui își asta-l făcea fericit.

Dar din nou a intrat tristețea sub acoperișul casei lui. Intr'o zi, fata așa s'a schimbat că nu știa ce să mai facă. Ca din senin se făcuse rea și în clipele când o apuca acea răutate se repezea ca orbită la cine nimerea, să-l strângă de gât. Omorâse pe o biată copilă, o pisică și două turturele ce se'nvătase lângă ea.

S'au adus vraci, doftori și vrăjitori, dar nimic nu se alese. Se aduseră și preoți, dar nu fu chip să se poată apropia, așa urla, se zvârcolea și arunca cu ce-i venea la îndemână.

Veni și preotul bătrân. De departe, în fața lui, părea un câine ce se gura și tremură de frică.

Când împăratul se apropie de preot, acesta-i spuse:

— Mărite împărate, copila este sub stăpânirea diavolească.

La câte-va zile, o găsi moartă, la fel cum o găsisse pe maică-sa.

Se făcu slujba de ridicare a trupului și o așezară în tinda bisericii domnești, în sicriu, până'n ziua înmormântării.

Noaptea făcea de strajă câte un soldat, lângă cosciugul ei.

Dar înainte de miezul nopții, până ce soldatul să poată prinde de veste, sare din sicriu asupra lui, îl strânge de gât, îl omorâ, apoi ca o pasăre năprasnică de noapte se cațără pe ziduri, stingând candelile și urlând când da să se avânteze spre mijlocul bisericii.

Se chinuia, se tăvălea pe jos, se uita ca beată, cu ochii ieșiți din orbite, către icoana Prea Curatei și încet, încet, istovită se retrăgea d'andaratele, până ce, cu miezul nopții, ce suna în turnul palatului, se așeza și ea în sicriu.

A doua zi, când veniră să-l schimbe pe soldatul ce făcuse de strajă, l'au găsit mort lângă cosciug și galben și supt era de sânge, cum este o lămâie stoarsă.

Împăratul auzind, de rușine și durere, nu veni să se roage la Sf-ta Fecioară decât pe'nserat. Mult își ținu genunchii plecați în fața icoanei. Când să iasă din biserică se uită și la fata lui, răposată și groază îi cuprinse sufletul. Și își zicea: „De-ar trece mai degrabă aste trei zile, să scap de groază și de blestemul ce mă apasă”.

Pentru seara a doua, căzu la sort un alt biet soldat, care avu aceeași soartă.

Începu să murmure cetatea și soldătimea.

Pentru a treia noapte căzu zarul pe flăcăul lui Moș Petru, ce locuia în bordeiul dela marginea orașului.

Impăratul dete ordin ca soldatului ce va face de pază a trei nopți, la cosciugul copilei, să i se 'nplinescă ori ce dorință ar avea, înainte de a intra de pază.

— Soldat Vasile al lui Moș Petru, porunc'avem dela stăpânire să ne spui ce dorință ai înainte de a-ți veni sorocul de pază, ca să ți-o îndeplinesc.

— Păi, dorința ce am, înainte de a muri, este ca să-mi îngăduiți, să mă duc ca să-mi văd pe bătrânul meu tată.

— Liber ești, numai la toacă să fii aci.

Și a apucat-o soldatul nostru pe străzile ce-l duceau mai în scurt spre bordeiul lui taică-său. Ieșind din cetate, se opri pe marginea unui șant, să se mai odihnească. Se găndea. Când, văzu că vin pe drum doi bătrâni, cari cum ajunseră 'n dreptul lui se opriră, unul din ei grăind:

— Bună ziua cruce de voinic. Da ce stai așa, de parcă ți-ar fi murit bou'n jug?

— Da' cum vrei să stau, când pentru la noapte am căzut la sorți, să fac de pază la cosciugul fetei împăratului, strigoaica?

— Și d'iași ești așa de plouat?

— Păi spuneți zău, par'că, după cum judecați, n'ar fi nimic, ai?

— Ascultă, măi flăcău; s'a împlinit sorocul, căci blestemul și faptul și-au luat trei suflete. Dar ce-ți spun eu ție? Uite, ia seama bine:

Când o bate ceasul zece
Deschide-ți ochii tare,
Să nu soți suflare,
Să taci ca un pește.
Când ceasul va bătea
Ora zece jumătate
Gândurile tale toate
Să ți le strângi pe ea.
Când ciocanele din ceas
Unsprezece va suna
În genunchi tu vei ședea
Lângă sfânt iconostas,
La Sfânta Prea Curată
Să se 'nalțe ruga ta.

Și acestea zicând, fără ca să știe când și unde, se făcură nevăzuți moșnegii noștri. Ei fuseseră, pasă-mi-te, Dumnezeu și Sf. Petru.

O luă pe drum la fugă, fără răgaz și mai iute ca să știe când, ajunse la cuprinsul lor sărăcăcios. Taică-său, bătrân și singur, sta pe o buturugă în fața bordeiului și multe lacrimi vărsă văzându-și feciorul, singura lui rază de viață pentru zilele ce mai avea de trăit.

— Ce te-duce fecioru' taichii?

— Ia, ce să fie, am învoire dela Palat pentru vre-o două ceasuri și am venit să te văd, că e vorba să ne ducă

departe, în împărăție și cine știe când ne-om mai întoarce!

— Of taică!, bine că nu pot veni să te văd când pleci, că m'ăși prăpădi, băiatul taichii.

Mai vorbiră ei de una de alta, se lăsă flăcăul strâns la pieptul moșului, vârsă o lacrimă pe care numai el știa de ce și se 'ntoarse către supunerea ostășească.

Când ajunse la palat, tocă de vecernie. La ceasul de strajă, fu dus în biserică, lângă sicriu, unde-l lăsară singur și auzi cum încuia ușa de dinafară.

El știa dela maică-sa și dela taică-său rugăciuni. Și acum, tot ce-i trecea prin minte și de care mai putea să-și aducă aminte, le repeta mereu, neluându-și ochii dela Sfânta Fecioară, ce i se părea că s'a desprins de pe lemn și par'că-i vorbia. Pălăitul candelilor îl vedea aeeva, ca niște ochi ce se deschideau, cașicând i-ar fi făcut semne pentru lucruri lui tănuite. Chipurile Sfinților, în rotogalele aurite, păreau de veghe ca și el și aștepta ca să-i grăiască.

Anevoios sună ceasul sus în turn!
Câte un țipăt de cucuvaie, în liniștea nopții, răsuna în ecou, prin ziduri și unghere.

Când ceasul din turn sună de zece ori în clopot, ca de friguri fu sguduit soldatul și gândul lui era către Prea Curată, iar ochii îi țintii pe chipul moartei ce părea că doarme un somn îngândurat.

— D'ăștia-mi ești? Te duceai la moarte bună și mie îmi spuneai alte marafeturi.

Câmpina, oraș de parafini și serafimi

de SIMION STOLNICU

CU BIRJA PE PODURI DE FER

Există o Cîmpină sub nori elementari, cuminți de stampe. Intii o așezare de mocani sîrguitori cari nu prea trăiau de pe urma subsolului muntean. Hanuri contemporane cu alte zăpezi... Cîteva puțuri primitive de țifei. Aceștia nu-î ieșiseră pe atunci porecle posnașe ca „Aur negru”, „Sînge al pămîntului”, scornite prin redacții. Va fi avut el, totuși, în Prahova legendele și cîntecele-î firești. Multă vreme „Aurul negru” n'a

de băeți și altul de fete, a căror construcție de mult pornită, merge și azi în ritm cu a Muzeului de Artă Națională din București. Totuși au funcționat neisprăvite... Notele rele precum și ciurile se înmulțesc în orice confort. De-a lungul bulevardului o inegalitate amuzantă. Case roșii cu turnuri de cetate a Hotinului în trandafiri grimpanți, blockuri și coame de burg medieval.

La un capăt, sediul societății „Electrică”, unde un poet se osîndește pe

mentul când vedeau melcișori preistorici la săpături și lăcăriri. Alteori apărea odată cu melcii, veletăji de esești. Lumea asta privea nedumerită, picată din nori, pelerinagiile la monumentele istorice, organizate de Bucureșteni. Dascăli din vremuri bune, Scripcă, Oproiu ș. a., își furiau printru pelerinii entuziaști, evlavia pentru trecut. Localnicii gustau, în genere, mai mult meetingurile dela crucea lui Aurel Vlaicu. În cultul pentru el s'a manifestat mult, cred, ancestralul sânge mocănesc.

STATUI CU PONEY ORI CU... TRANSFORMATORE

Grigorescu are un bust de bronz la un colț de stradă. Preocupă de sport și vâlsul politicianismului, oamenii nu au observat, timp îndelungat, că în fața figurii imortalizate, se află un mare transformator electric, ascunzând-o vederii trecătorilor. La protestul presei, transformatorul a fost ridicat. Bunul simț al edililor s'a redeșteptat subit. Un monument al eroilor fusese abia desvelit într-o piață. Edili au băgat de seamă că în proporție cu calul, soldatul călăreț era prea mare. Au dat ordin să fie reinvelit. Mulți ani a stat așa. Te așteptai să-l vezi ieșind buimac, de sub pânză, pe vagabondul Charlot, care într-un film își găsea culcuș sub învelitorile statuiilor neinaugurate. Statuia, în cele din urmă fu măturată, iar în locu-i, municipiul, și-a instalat o drăguță autogară. Asta a fost „soluția” spiritului critic care, un moment înainte, părea să anunțe zori de eră nouă în mentalitatea oficială din Cîmpina.

DOI LAMPADOFORI: LIBRARUL ȘI TIPOGRAFUL

Librarul se numește Crăciun și a făcut servicii neprecupețite cărții din teacul românesc. Prin eforturile de a alimenta și pătura cosmopolită a orașelului, a binemeritat, fără să se gîndească poate, din partea cătorva puri intelectuali români. Le-a înlesnit dublul oxigen cultural.

Al doilea lampadofor, are și o nuanță de martir. El este modestul tipograf Gheorghiu care a imprimat ziare locale, și a suportat chiar dușurile scoțiene ale năsdrașăniilor grafice de avangardă suprarrealistă. Intre revistele și zărele aparute la Cîmpina se pot menționa: „Ecoul Prahovei”, editat de C. Ilescu; „Cîmpina” și „Strada” editate de Al. Tudor Miu; „Gazeta Cîmpinei” editată de G. Lösscher. Pentru obiectivitate, deasemenea, „Urmuz”, revista lui G. Bogza.

CÂMPINA GEOMETRIZEAZĂ

Farmecul rustic al împrejurimilor orașelului, e pas cu pas urmarit și stărpit de geometria industrială. Conducătorii negre, unsuroase, s'au întins pe dealuri, prin mărgăritare, ca brațele unei muatere. Păstorii lui Grigorescu au devenit sondori de cari te sperii când apar și dispar împăcăriți, în amurg, după stuțșuri. Iți dau iluzii de tam-tam-uri africane. Doar miera mai poate fi idilică în preajma instalațiilor de puțuri canadiene. Cîirovnicul, agerul conducător al săpăturilor, n'ar pricepe nimic din mila poezilor pentru pământul acesta ulcerat, oricât i-ar fi spus în graiul său. Pe nesimțite, însuși asemenea om din popor a evoluat dela impresionism la spiritul geometric. Ciudat! În fața chirovnicului cu aspect primitiv, te simți, întârziat, extrem de liric. Dar lăut crispat, însăngerat de scursori bituminoase, ca o pânză de Delacroix, te înduioșează din ce în ce mai puțin. Dacă te prinde noaptea pe-aiți, găsești pretutindeni, în resturi de dumbrăvi, lumină electrică și melodii care să-ți alunge urâtul. Bizare prelungiri de parcuri unde n'ai să întâlnești histronii ai amorului. Melodia este ritmică numai de metal: o lume apasă, înghițită de geologie, șoptește taina ei copleșitor. Din mormintele celei mai vechi lumi cu brățări de melcișori preistorici, cresc tulpine sonore de metal. E mult mai grandios decât a muri și a te transforma, în li-

peste veacuri viitoare. Crești, parcă, după liniile unui tablou de Lhote.

DIALOGUL MOTOARELOR

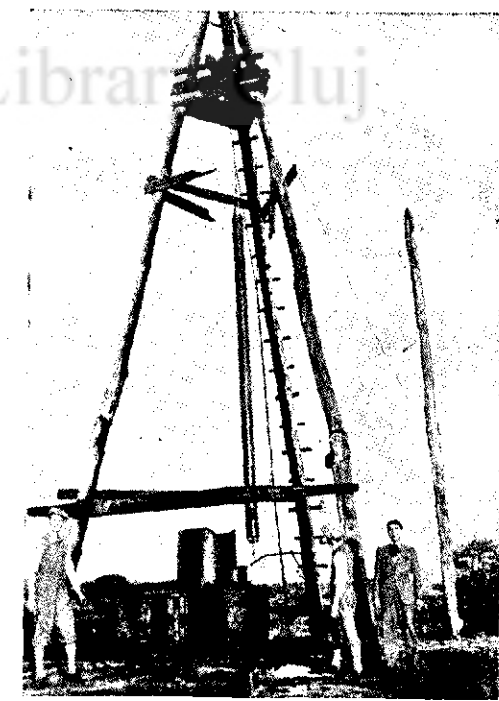
Soc — soc — pif! Soc — soc — pif! Paf!!!! Prin câțiva băeți îndrăzneți, Cîmpina a răspuns la apelul literaturii de avangardă a cărei prăbușire a fost, mai târziu, „verticală”. Futurismul, experiență aliterară chiar la origină, în Italia, cu Marinetti, Sofici, etc., a prins în angrenajul său și câțiva scriitori români. Ignorând, probabil, esența mai mult politico-culturală a acestei experiențe, tinerii noștri s'au asvârțit cu avânt în vâltoarea ei internațională. Cîmpina industrializată oferea un material poetic original suprarrealistilor, forme sugestive pentru energiile subconștiente. Prin derogare dela sensul primar al futurismului, tinerii poeți de la Cîmpina ca St. Constantin, Al. Th. Miu, căruia onomatopeea de mai sus îi aparține, ș. a., au dat poeziei lor o nuanță de tristețe proletară. Creația lor este interesantă prin diversitatea efectului ce mediul de coșmar tehnic ori de șomaj l-a resfrânt asupra-i.

UN MENAJ POETICO-JURIDIC

Departate de vâlmașagul egoist, de busculada Bucureștilor, provincia prahoveană aduce ofrande pasionate și perseverente pe altarul muzelor.

Domnul subprefect comite volume de epigrame sub orice regim, iar d-l judecător debutează cu o cologere de versuri lirice la 40 de ani. D-l magistrat se numește Horia Bottea. În casa d-lui de la Cîmpina, îmi citește din recentelei „Game” care nu se simt obligate să fie petrolifere. D-sa conciliază cu multă eleganță neologismul cu termenul neaoș. Din robă poetul poruncește cuvintelor să jure, pe cruce, că nu se vor încăera. caz tipic: a scris primele poeme după vârsta de 35 ani, deaceea gamele sale au contrapunct.

D-na Bottea, de origină maghiară, și-a îmblânzit perfect ochii albaștri ca să poată orna un cemaclu literar românesc. În sfârșit, un menaj poetic al cărui „alter ego” este sfântul Codex.... Prin feastră se profilează un strașnic peisaj industrial: Rafineria. Nicio plantă în

Un puț de petrol în faza licăririi

cadru țevăriei în formă de uriașe calorifere suspendate printre furnale.

A, dincoace de geam înfloresc Dori-na. Campioană de patinaj la 10 ani, fețița este antiteza părintelui ei mai puțin grăbit.

EXPOZIȚIE DE PICTURA

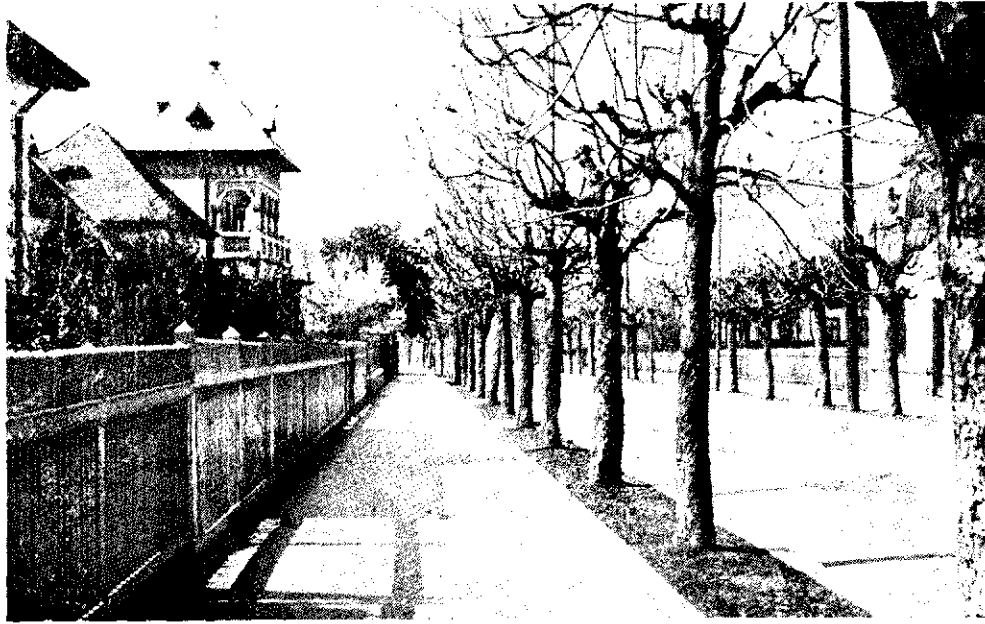
Vreo 20 pictori din diverse orașe provinciale și-au reunit operele într-o expoziție la Cîmpina. Combinație destul de practică dar operele în majoritate par concepute în spirit fotografic. Un amator comentează în fața unui portret:

M'ai legănat, mamă, cu piciorul
Și'n copae, flori mi-ai pus căpătâi,
Iar în suflet, mamă, mi-ai pus dorul:
Pe calea vieții, visul cel dîntăi...

Candelei ce-a luminat bordeiul
I-ai dăruit taina cea mai sfântă,
O nostalgie, suspină teiul
Și-apoi ursitoare o cântă...

În suflet ai adulmecat zarea,
Și tăcerii florilor din luncă
Le-ai cerut s'aducă ursitoarea.
Boarea nopții a lovit în stîncă,
Cerul, zănelor le-a'nchis cărarea
Pe care o mai cat și astăzi încă
Pe drumul ce-i zice alinarea.

BOGDAN-ȘUȘALĂ

Câmpina. Bulevardul Brătianu primăvara

fost bun la altceva decât să ungă buccellele carolor.

...O hurducăială a trăsuri pe un pod înalt mă face să închid scările grele de monografie mentală. Într'un loc betonul e găurit și se vede, prin plasa armăturii, jos de tot, apa repede cu cioburi sinili.

— Ziceți că mergeți la domnu' Țifei — întreba la o cotitură birjarul.

— Da, moșule.

— Spuneți-mi la care dintre ei, fiindcă „Țifei” sunt trei frați.

Brrr. — Admiteam țifeiul sfânt, antropomorfizat. Că s'a intrupat în mai mulți zei, nu putea concepe mintea mea monoteista. La urma urmei, tot am priceput, fiindcă Frații Țifei sunt croitorii cei mai vestiți ai orașelului.

SONDELE ȘI PRESTIGIUL CLIMATERIC

Sondele.... Triste vestale cu glas de cățele, ca în infernul de tuș al lui Mac Constantinescu. Peisagiul zărențuit, viziolat. Pentru el se lînghe inima poezilor. Nimenea nu suspină cu ei. Cîmpina rămîne un oraș climateric de primul ordin. Giștele se morfolesc prin bataluri și duc trai foarte plăcut. Comitem greșala profund obiectivă de a asocia anumite decoruri anumitor viețări... estetice. Eu am cunoscut un păun care mărturisea că se simte tot atît de bine printre straturi de ceapă verde ca și prin petunii.

...La rîndul lor, caprele se adapă prin iazuri cu scursori de păcură. Astfel și-au cânt, până și cele mai tinere, țacăliile.

— Nu se otrăvesc? — am întrebat pe un păstorăș.

— Le face bine la plămîni, altfel n'ar bea ele — a fost răspunsul băețarului rumen, înfipt ca o pană într'un „plein-air” de Grigorescu.

Câmpina, vedere generală a rafineriei

șului rumen, înfipt ca o pană într'un „plein-air” de Grigorescu.

VEDERE GENERALĂ... EVOCARI SIMBOLISTE

Scot carnetul și declamator în ritmul roților (trăsura am schimbat-o cu cheravanul visat de marele pictor) recitesc începutul meu de reportaj ticlucit.. în tren:

„Inconjurată de văi care primăvara se umplu de verdeață și flori, sus, pe un platou restrîns, Cîmpina știe admirabil să facă economie de spațiu. Are deci, loc pentru piețe, bulevard, mahala, industrie, aeroport. Toate sunt atent construite să încapă în „Rück-sak”-ul acestei zglobii excursioniste în eternă pregătire s'o ia rasna spre Nord pînă'n Bucegii strălucitori sub pudra azurului...”. A fost primul efect, romantic al fugei de sub canicula bucureșteană. ...Tot oraș de provincie. Tot dintre acelea care se pot rezuma într'un vers de Laforgue:

„Un chat traverse la place”
Primărie masivă dar cu un ochiu bonom: orologiu. El arde lumina după cadran, dela orele 9 seara, în sus, mai mult pentru cheflii solitari. Un liceu

borderouri, este învăluit în dungi de cărămidă presată. Aceasta-i dă — cu sau fără voia arhitectului — moliciuni de zidărie bizantină.

DRUMURI VECHI ȘI NOII SPRE CÎMPINA

Multe, pe alese. Afară de unul: cel îngropat sub asfaltul șoselei suedeze, mine poimîne autostradă. Pe acela, venind dinspre Ploești, prin zăduful infinitelor zile de vară, au poposit, Hăj-deu, doctorul Istrati, Neculai. Era pe a-tunci un salt eroic să ajungi pînă la hanul „Movila vulpii”. Altul de acolo pană la „Ale două circiumi” strejuite pe colina ușoară, de un vast careu în piatră, peste șesul putred de mister haiducesc. La „Ale două circiumi” erau cumpene multe și ighiaburi multe. Lung popas de cai și dialecte.

Butologii și artiștii au tras acolo murgii de urechi, și-au făcut cruce și au pornit iar pe drumul monoton punctat cu troițe oblonite. La coborîș, în pitorreasca fractură de dealuri dela Bănești, unce te intampină și azi cu plin Ani-șoarele istețe, tetele ploilor, trumoase, călătorii au luat o țucă, primzînd curaj la... „Cuvente den bătrîni”.

DRUMURI PRIN MORMINTELE ALEȘILOR

...Sunt drumuri spre sufletul cîmpinean, cari pornesc din mormintele Aleșilor, pe sub cîrțițe și conducte de oțel pline de trosnete sinistre zi și noapte. Drumuri adînci de liniște, răspunzînd ori între sfîncii de marmoră senină ai castelului Hăj-deu, ori într'o vâlcea, prin horbota românișilor de zumzet solar din minunata pădure a Voilei. În colmele Voilei sufletul clasic al lui Grigorescu și-a găsit expresia. Ca și templul divin al sunetelor din inmul lui Schiller impletit cu Simfonia IX-a, Voila, templul paletelor grigoresciene se refuza, dela intrare, celor melancolici, celor cari n'au prieteni și cari nu iubesc. Optimismul colinei voilene îi alungă. Din fericiere piatra are vedere spre ea. Se recunoșc, în acest colț de natura, inșeși liniile unui anumit tablou dela pinacotecă.

Mai jos, cisternele albe, stomacurile filistine din elegiile poezilor de inspirație petroliferă.

Cîmpina, orașul de parafini și serafimi, înalță fruntea-i de fecioară — Voila — deasupra teluricului. Ea vrea demult să-și regăsească truverii, să uite că un ideal semit, dar vechiu, se sufocă sub stringerea matematică a miilor de conducte. Șerpii cu sînge gros dar bun conducător de sunet și înțelepciune nouă...

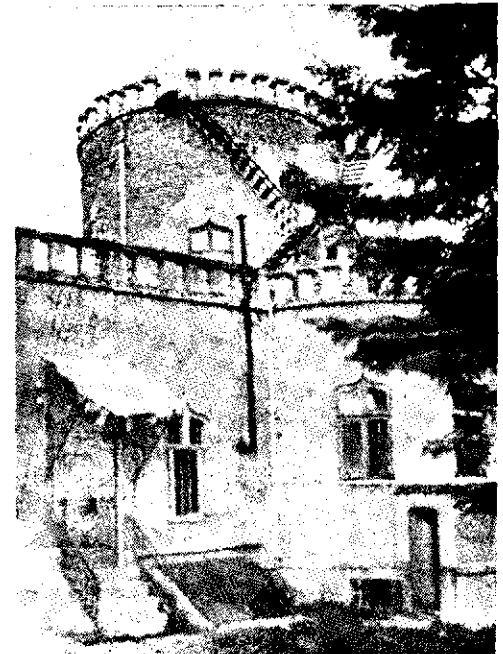
LUME NOUĂ. SUCURSALA VALSULUI VIENEZ

Din vâltoarea indescritibilă de fum produs cu prilejul incendierii sondelor și cisternelor, în ajunul ocupației germane, umbrele glorioase ale trecutului s'au trezit în buimăceala unei lumi noi. Tulpinile fagilor au păstrat, ani de-arîndul, vâlul cernit, așa de deasă a fost noaptea care a ținut o săptămână, după foc. Numai anii au spălat de funingine paradisul Voilei și seraful Grigorescu s'a putut reinstala întînsul... O lume nouă de funcționism cosmopolit. Lefurile grase au creat burghezi gentilomi. Străinii blonzi din societățile petroliste au importat, pentru salcâmii Cîmpinei, privighetori de Walzertraum. Prinurmare, preocupări de știință și artă. Funcționari cu patru clase liceale se închipuiau geologi din mo-

Desen petrolifer — A. Kessler

mitile unui secol, în fire de iarbă. Smuls dintr'un humanism obscur, perimat, te simți înviind cu lumea ancestrală, desrobît prin știință, cu ochiul

Un aspect al castelului Hasdeu (Scara turnului)

păntecele gălbui. Prețuri imense. Un înalt funcționar nazalizează extaziat:

— Domnule, ador arta, Dar ca să îmi azi artă în casă trebuie parale multe. Dacă nu le ai? La noi titlul e mare, lea-fa mică.

La urmă a cerber slinos te înhață de mănecă să plătești catalogul capodoperilor, pe care l-ai șifonat.

— Cinci lei!...

— Suntem Presă...

— Nu mă interesează!...

Noroc mare că expoziții aceștia fac turneu. Înaintea durerosului adio, le-aș recomanda chervanul lui Grigorescu. E mai sigur. Nu li se va deteriora creația în deraieri de trenuri, Apoi au șansa de a face un voiaj mai îndelungat și departe de anumite morminte.

FINAL INCHINAT UNUI AMIC ALITERAR

O trăsură cu doi cunoscuți, gazetari și poeți dela București a stopat în mijlocul străzii. M'au chemat. Ne spunem confraternele civilități. Librarul, zămbitor, ne flatează din pragul prăvăliei:

— S'au întâlnit scriitorii!...

Confrății mă invită la o sondă cu bere. Refuz. Am lîngă mine un fost coleg de cămin studentesc, un prieten aliterar. Nu mi-aș părăsi prietenul în numele nici unei bresle din lume! Îl reiau de braț și mergem la „Agneta” cofetăria intelectualilor. El mi-a văzut numele în Universul literar și mă felicită, dar:

— Un secret — spune el în dulce surdina — am o rugăminte pentru tine. Sunt o natură ciudată cred, nemăintîlnită. Mă amorez de mai multe fete deodată. Ar fi cazul să mă treci într'un roman, mi-ar face mare plăcere...

Semnez... în alb. Prietenul mă conduce la dînsul, îmi dă șerbet sub teii patriarhali.

— Greu am să mă despart de lucrurile acestea, după ce-mi iau doctoratul în drept. Lucrurile sunt... sunt prieteni, dar prieteni din accia cari nu trădează.

Adevărul simplu din ceiaș spune el „lipsa orgoliului de expresie și a fricei de loc comun mă impresionează.

Amicul meu aliterar este sufletul Cîmpinei rămas ingenuu. Deasupra capului său tânăr văd o aureolă de nori simpli, cuminți, din vechile stampe. Se'nțelege cui am spus „rămas-bun” mai la urmă.

P O E M